

ΕΣΤΙΑ

ΕΚΔΙΔΟΤΑΙ ΚΑΤΑ ΚΥΡΙΑΚΗΝ

Τόμος Πέμπτος

Συνδρομή ἑτησίαι: Ἐν Ἑλλάδι φρ. 10, ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ φρ. 20.—Αἱ συνδρομαὶ ἄρχονται ἀπὸ 1 ἰανουαρίου ἐκάστου ἔτους καὶ εἶναι ἑτησίαι.—Γραφεῖον τῆς Διευθύνσεως: Ὁδὸς Σταδίου, 6.

29 ἰανουαρίου 1878

ΠΑΝΟΜΟΙΟΥΤΗΤΟΝ ΤΗΣ ΥΠΟΓΡΑΦΗΣ ΤΟΥ
ΙΩΑΝΝΟΥ ΚΩΛΕΤΤΟΥ

ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΜΟΣ ΤΟΥ ΙΩΑΝΝ. ΚΩΛΕΤΤΟΥ

Ἰατρὸς ὢν τοῦ Ἀλῆ πασᾶ, κατέφυγε καὶ ὁ Ἰωάννης Κωλέττης εἰς τὴν παλαιούσαν Ἑλλάδα, πνέων φλογερὸν μῖσος κατὰ τῆς τυραννίας, τῆς μάρτυς παρέστη ἐν Ἰωαννίνοις. Καὶ ἀπεδύθη μὲν εἰς τὸ πολιτικὸν στάδιον, ἀλλ' ἀμοιρῶν πάσης γνώσεως περὶ τὴν διοίκησιν, οὐδ' αἰσθανόμενος, μέχρι θανάτου, κλίσιν πρὸς ἐξακρίβωσιν τῶν πολυσπάστων αὐτῆς τροχαλιῶν, φιλόδοξος ὅμως καὶ διάπυρος ἐραστὴς τῆς ἐξουσίας, ἐσπευδε πρὸς αὐτὴν διὰ τινος τῶν ἡττον διεξοδικῶν καὶ μᾶλλον ἀσφαλῶν ὁδῶν, τῶν ἀκοπώτερον διαγραφομένων ἐν καιρῷ κοινωνικῶν ταρχῶν. Ἐτυχε δὲ τοιαύτης τὸ 1824, κληθεὶς νὰ καταστείλῃ, ὡς καὶ κατέστειλε, διὰ τῶν στρατευμάτων τῆς Σπέρτσας, μεθ' ὧν ἐτήρει ἀρχαίας σχέσεις, τὴν ἐν Πελοποννήσῳ στάσιν· καὶ οὗτος ὑπῆρξεν ὁ ἐπιφανέστατος αὐτοῦ ἄθλος ἐπὶ τοῦ ἀγῶνος. Ἀλλὰ καὶ ἐπὶ Κυβερνήτου καὶ ἐπὶ βασιλέως Ὁθωνος ἀπέδειξεν ὅτι ἀπεστρέφετο τὰς ἐμφυλίου στάσεις. Ἄν δὲ, καὶ ἐπὶ τῆς βραχυβίου κυβερνήσεως τοῦ Αὐγουστίνου, ἀπεποιεῖτο νὰ ὑψώσῃ τὴν σημαίαν τῆς ἀνταρσίας, εὐλόγως θὰ ἐχάραττον οἱ μεταγενέστεροι ἐπὶ τοῦ τάφου αὐτοῦ τὸ ζηλωτὸν τοῦτο ἐπίγραμμα· «Ἐνταῦθα κεῖται ὁ ἀκλύνητος στύλος τῆς τάξεως.» Ὑπὸ μιᾶς καὶ μόνης κατεχόμενος ιδέας, εἰς ἐν καὶ μόνον προσηλῶν ὄλῃν αὐτοῦ τὴν προσοχὴν, εἰς τὴν θεμελίωσιν καὶ τὴν διάρκειαν ἰσχυρᾶς ἐξουσίας, ταύτας καὶ μόνας ἐπεδίωκεν ὁ ἔμπροσθεν καὶ ἀπηνῆς αὐτοῦ νοῦς. Καὶ ἵνα βάλῃ εὐστοχώτερον ἐπὶ τὸν σκοπὸν, ἔθετε πάντα, καὶ νόμους καὶ θεσμοὺς καὶ δημοσίαν γνώμην καὶ δικαιοσύνην καὶ χρηστότητα, ἐν Καρὸς μοίρᾳ. Δοξάζων δὲ εὐχερέστερον χωροῦντας ἐπὶ τὰ ἄνω τοὺς ἐν τοῖς πράγμασιν, οὐδέποτε παρητηρεῖτο τὴν ἀνατιθεμένην αὐτῷ ὑπηρεσίαν, καὶ εὐτελεῖ οὕσῃ. Διὸ, ὅτε τὸ 1828 διωρίσθη παρὰ τοῦ Κυ-

βερνήτου ἐκτακτὸς ὑγειονόμος ἐν Ὑδρᾷ, ὑπέκουσεν ἀγογγύστως.

Ἀλλ' οὐδὲ τὴν εἰς Σάμον εὐφημον ὑπερορίαν ἀπέκρουσε. Καὶ ἀπεστάλῃ μὲν εἰς τὴν ἀνατολικὴν ἐκείνην ἐσχατιὰν ὅπως σώσῃ, εἰ δυνατόν, τὴν νῆσον ἀπὸ τῶν ἐνύχων τῆς ἐν Λονδίῳ διπλωματίας, ἀλλὰ καὶ ὡς ἔχοντος τοῦ Κυβερνήτου περὶ αὐτοῦ τὴν ιδέαν, ἀληθῆ ἢ ψευδῆ δὲν ἐξετάζω, ἦν καὶ ὁ Κάτων εἶχε περὶ Πομπηίου, «ὅτι τῶν αὐτῶν ἐστὶ καὶ ποιεῖν τὰ μεγάλα κακὰ καὶ παύειν.» Ὅρμῶν δὲ ἀπαρεγκλίτως πρὸς τὸ τέρμα τῆς προδιαγεγραμμένης ὁδοῦ, ἀπελάττιζεν ἀκάθεκτος πᾶν πρόσκομμα, συντρίβων μετ' ἴσης ἀταρξίας καὶ τὸν χαμαιζήλον χάλικα καὶ τὸν ὑψίερμνον θράχον. Καὶ τὸ ἦθος καὶ τὸ ἀνάστημα καὶ ἡ στυγνότης τοῦ προσώπου καὶ ἡ σπανιωτάτη τῶν χειλέων διαστολὴ καὶ ἡ συνήθης σιγὴ, πάντα ἐνέφαινον τὴν ἐν αὐτῷ δόξαν ὅτι, ἂνευ κυβερνήσεως πανσθενοῦς καὶ μονίμου, ἀνέφικτος ἡ διοίκησις. «Ἐγὼ, ἔλεγέ μοι, καὶ οὐράνια συντάγματα καὶ θείους νόμους καὶ συστήματα δημοτικά τε καὶ ἐκπαιδευτικά θαυμάσια, τίς ἢ ὠφέλεια ἂν στερῆσαι δυνάμεως ἵνα ἐνεργήσῃ αὐτά; Ἄν ἡ χεὶρ ἡ κρατοῦσα τὸ πηδάλιον πάσχῃ ἐνδεῖαν ῥώμης, ὅπως μὴ ἀφήσῃ τὸ σκάφος νὰ παρεκκλίνῃ, δὲν θὰ ἐξοκείλῃ εἰς τὴν ξηρὰν, ἢ δὲν θὰ γείνῃ βορὰ τῶν κυμάτων ὅσον εὐπαγὲς καὶ ἂν ὑποτεθῇ; Καὶ ἂν, πλὴν τοῦ ἀσθενοῦς πηδαλιούχου, ἔχῃ καὶ τοὺς ναύτας ἀπειρούς, δὲν θὰ καταποντισθῇ αὐτανδρὸν; Ταῦτά συμβαίνουν καὶ ἐπὶ τῶν πολιτειῶν. Ἡ θεωρία μάλιστα τῆς γενικῆς ψηφοφορίας ἀξιοὶ πολίτας εὐποροῦντας πλέον ἢ ἑλαττον τῆς λεγομένης πολιτικῆς ἀρετῆς· διότι, ἂν ἐκ τῶν τριάκοντα, φέρ' εἰπείν, ἀνδρῶν τοῦ πληρώματος οἱ μὲν δέκα ὧσιν ὅλως ἀμαθεῖς, οἱ δ' ἑτεροὶ δέκα μόλις συλλαβίζωσι καὶ τὸ λοιπὸν τρίτον ἔχωσι τὴν ἀγωγὴν ὡς ἡμεῖς ἀτελεῖ, ἔλλειπη δὲ καὶ χεὶρ στιβαρὰ ἵνα κατευθύνῃ τὸ οὕτω πως κατηρησμένον πλοῖον, οὐδεμία ἢ ἀμφιβολία ὅτι δὲν θὰ βραδύνῃ πολὺ τὸ ναυάγιον.»

Καὶ ὁρθὸς μὲν, οὐχὶ δὲ καὶ ἄρτιος ὁ συλλογισμός· διότι πρὸς σωτηρίαν τοῦ σκάφους δὲν ἀρκεῖ μόνη ἡ δύναμις τῆς χειρὸς, ἀλλὰ καὶ ἡ τοῦ διαχειρίζοντος δεξιότης περὶ τὴν διάγνωσιν τῶν παλμῶν τῆς πυξίδος καὶ τῶν πνοῶν τοῦ ἀνέμου καὶ τὸ ἐκ τῆς ἐμπειρίας ὅμα ὅπως μὴ περι-

τραπή η μη ἐγχρίψῃ κατὰ πετρῶν ἢ ναῦς. Ἀνάγκη ἀπαραίτητος νὰ συμβαδίζῃ μετὰ τῆς ἰσχυρᾶς κυβερνήσεως καὶ διοικήσεως συνετῇ καὶ χρηστούτης, χρηστούτης πρὸ πάντων, καθ' ὅσον τὴν ἀληθῆ δύναμιν τῶν ἐλευθέρων ἐξουσιῶν ἀποτελοῦσιν οὐχὶ οἱ βραχίονες, ἀλλ' αἱ κινεῖσαι αὐτοὺς ψυχαί. Ἄνευ δὲ τῆς ἐναρμονίου ταύτης συζυγίας, τὸ ναυάγιον ἐπισκῆπτει εὐθὺς μὲν ἡ ὕστερον, πάντως ὅμως ἀναπόδραστος.

Καὶ αὐτὸς δὲ ὁ Γκυζῶ, ὁ ὑπὲρ Κωλέττου ἀναπλέξας στεφάνους, ὁ περιβαλὼν αὐτὸν, καίτοι ἀπερισσίπικτον, ἀλουργίδα ἥρωος μυθιστορίας, ὁ ὀνομάσας *glorieux chef de pallicares*, (ἐνδοξὸν ἀρχηγὸν παλληκαρίων), *vieux guerrier*, (παιραχμένον στρατιωτικόν), *chef aventureux d'insurgés héroïques* (ἐπιχειρηματικὸν καὶ ῥιψοκίνδυνον ἀρχηγὸν ἡρώων) καὶ τὰ τοιαῦτα, ὁ εἰπὼν αὐτὸν *le plus capable, le plus honnête et le plus sûr des hommes, qui ont touché au gouvernement de la Grèce*, (τὸν ἱκανώτατον, τὸν ἐντιμώτατον καὶ τὸν ἀσφαλέστατον τῶν κυβερνησάντων τὴν Ἑλλάδα), αὐτὸς, λέγω, ὁ Γκυζῶ δὲν ἀρνεῖται ὅτι *il n'avait ni les habitudes, ni les instincts de la régularité administrative*, (οὔτε τὰς ἐξέεις, οὔτε τὰς ἐμφύτους ὁρμὰς τῆς διοικητικῆς τάξεως εἶχεν), ὅτι *le régime constitutionnel était pour lui un moyen plutôt qu'un but* (τὸ συνταγματικὸν πολιτεύμα ἐχρησίμευεν αὐτῷ ἀντὶ μέσου μᾶλλον ἢ ἀντὶ τέλους) καὶ ὅτι *les hommes de désordre sont ses amis* (φίλους εἶχε τοὺς ἀνδρας τῆς ἀταξίας).

Τὸ δὲ σύστημα τοῦτο, ἐν ᾧ ἐκαρτέρει, οὐχὶ ἐλλείπει φιλοπατρίας, ἣν εἶχεν ἐνθερμον, ὡς ἀπέδειξεν ἐπὶ τε τῆς ἐν Ἀθήναις Συνελεύσεως, ὑπὲρ τοῦ μεγαλείου τῆς Ἑλλάδος, καὶ ἐπὶ τῶν κατὰ Μουσοῦρον, ἀλλὰ κατὰ βαθεῖαν πεποιθήσιν, προσήρμοσε τριατίαν ὄλην, βασιλεύοντος τοῦ Ὁθωνος, τιθέμενος χάριν αὐτοῦ εἰς ἀρετῆς καὶ δεινότητος μερίδα καὶ αὐτὸ τὸ κατὰ κόρον ψεύδεσθαι. Μὴ σπουδάζωμεν ὅμως νὰ κατακρίνωμεν τὴν προαίρεσιν τοῦ οὕτω πως διοικήσαντος, ἀναλογιζόμενοι ὅτι θὰ ἦτο ὅλως παράδοξον ἂν τοὺς πρὸς τυράννους ἐμπορευομένους καὶ τοῦτων ἀπομακτομένους τὰς πονηρίας, ἐκόσμου αἱ ἀρεταὶ τῶν ἐλευθέρων υἱῶν ἐλευθέρων πατέρων καὶ ὑπὸ ἐλευθέρων πατρίδος γαλουχηθέντων καὶ τραφέντων. Ἀλλὰ καὶ ἐπιεικεστέρᾳ θὰ καταστῇ ἡ κρίσις, ὅταν ἀναπολήσωμεν ὅτι καὶ μεταξὺ τῶν πρωτοπόρων τῆς ἐλευθερίας υἱῶν γίνεται ἀνυπόστολος χρῆσις τοῦ ψεύδους. Τὸ 1847 ὁ λόρδ Μίντο, ἐκ τῶν γνωστοτάτων ὑπουργῶν τῆς Ἀγγλίας, λαβὼν μυστικὴν ἐντολήν, ἀπῆλθεν εἰς Ἰταλίαν ἵνα ἐνθαρρύνῃ πρὸς ἐπανάστασιν τὴν Νεάπολιν καὶ ἰδίως τὴν Σικελίαν. Ὅτε δὲ κατεκρίθη ὑπὸ τῶν βουλῶν διὰ τὴν πράξιν ταύτην, ὁλόκληρον τὸ ὑπουργεῖον ἀναστὰν ἀπέκρουσε

τὴν κατηγορίαν, διακηρύξαν ὅτι εἶχεν ἀποδημήσει ἕνεκα λόγων ὑγείας, οὐδεμίαν λαβὼν ἐπίσημον ἐντολήν. Ἐπειδὴ δὲ τις τῶν βουλευτῶν ἐπέδειξεν ἐπιταγὴν υπογεγραμμένην παρὰ τοῦ Πάλμερστον, δι' ἧς ἐπετρέπετο τῷ ναυαρχεῖν νὰ χορηγήσῃ πυροβόλα πρὸς τοὺς ἐπαναστάτας, ὁ εὐγενὴς ὑπουργὸς ἀπεκρίθη ἀτάραχος ὅτι, μὴ ἀναγνοὺς τὸ περιεχόμενον, ὑπέγραψε. Καὶ αἱ μὲν βουλαὶ ἐπεκύρωσαν τὸ πολιτεύμα τῆς κυβερνήσεως, μετ' οὐ πολὺ δὲ αὐτὸς οὗτος ὁ Μίντο, παρακληθεὶς ὑπὸ ἄγγλου ἱερέως ἵνα διευκρινήσῃ τι, συμβᾶν ἐν ᾧ διετρίβεν ἐν Ἰταλίᾳ, ἐξήλεγξεν ἑαυτὸν ψεύστην, ὁμολογήσας ἐγγράφως τῇ 1 Νοεμβρίου 1850 τὴν διπλωματικὴν αὐτοῦ ἀποστολήν.

Ἐν τῇ Πολιτείᾳ τοῦ Πλάτωνος, ἐν τῶν προσώπων τοῦ διαλόγου ἔλεγε πρὸς τοὺς ἄλλους καὶ ταῦτα· «Τοῖς ἄρχουσι δὴ τῆς πόλεως, εἴπερ τισὶν ἄλλοις, προσήκει ψεύδεσθαι ἢ πολεμίων ἢ πολιτῶν ἕνεκα.» Ἀλλὰ σπεῦσαν προσέθετο «ἐπ' ὠφελείᾳ τῆς πατρίδος.»

Καὶ αὐτὸς δὲ ἡγάπα νὰ θεωρηθῇ διὰ ξένων παραδειγμάτων. «Ἐξέτασον, εἰπέ μοί ποτε, τὴν ὑπόθεσιν τῶν ἰσπανικῶν γάμων καὶ θὰ μάθῃς μέχρι τίνος βαθμοῦ τὸ ψεῦδος διαχέεται ἀφειδῶς· ἰδὲ καὶ τὴν ὑπουργὸν καὶ δολερὰν πολιτικὴν τῆς Ἀγγλίας ἐν Ἰταλίᾳ. Τί δὲ ἀποδεικνύουσιν ταῦτα; ἀποδεικνύουσιν ὅτι, ἐὰν ὁ πολιτικὸς σκοπὸν ἔχῃ αἰσίαν ἔκβασιν, πρέπει νὰ προσλαμβάνῃ καὶ τοῦ ψεύδους τὴν συμμαχίαν. Ἀγνοεῖς τὸ διηνεκὲς ἀξίωμα Λοδοβίκου τοῦ ΙΑ' τῆς Γαλλίας, ἡγεμόνος οὐχὶ εὐκαταφρονήτου, τὸ *Qui nescit dissimulare nescit regnare*;»

Ἐλεγε δὲ ταῦτα, οὐχὶ ἀπιστῶν, ἀλλὰ, ὡς εἶπον, ἐν πεποιθήσει. Κατ' αὐτὸν, ἡ μὲν συνείδησις τοῦ πολιτευομένου ἐστὶ καὶ πρέπει νὰ ἦ ὅλως διάφορος τῆς ἡθικῆς συνειδήσεως, τὸ δὲ ψεῦδος ἄξων ἀπαραίτητος πάσης πολιτικῆς ἐνεργείας. Διὸ καὶ μετεχειρίζετο αὐτὸ ὡς τι τῶν μυρίων ἐκείνων ἀθυρματίων, ἃ τινὰ ἐπιδεικνύοντες οἱ κυβερνῆται πρὸς τοὺς λαοὺς φενακίζουσιν ὡς παιδίᾳ.

Ἀλλὰ καὶ περὶ τὸ συλλέγειν προσηλύτους ἦτο ἄριστος· ὀλίγον ὅμως ἔμελεν αὐτῷ περὶ τῶν τρόπων τῆς νεοσυλλεξίας καὶ ἔτι ὀλιγώτερον περὶ τοῦ ποιοῦ τῶν νεοσυλλεξικῶν. Δοξάζων δὲ καὶ μετὰ πολλῶν ἄλλων ὅτι τὰ μηδενικά συντελοῦσιν εἰς κατάρτισιν ἀριθμῶν, συνεσώρευε τοιαῦτα μετ' ἀπαρμύλλου ἀριθμητικῆς τέχνης καὶ ἐσχημάτιζεν ἀθροίσματα, ἅμοιρα μὲν ἀξίας ἐσωτερικῆς, ἔχοντα ὅμως τὴν τῆς δυνάμεως καὶ τὴν τῶν ἀριθμῶν, ἣν κυρίως ἐθήρουν ὑπὲρ τῆς πολιτικῆς αὐτοῦ.

Καὶ συνήθως μὲν ἦτο ἐγκρατὴς περὶ τὸ λέγειν, ἀλλ' ὅτε ἤνοιγε τὰ χεῖλη ἐξύφαινε μετὰ σπανίας δεξιότητος ἐπιχειρήματα, ἅτινα δὲν ἐφρον μὲν πάντοτε τὴν σφραγίδα τῆς εὐθύτητος,

ἐσαγήνεον ὅμως τὸν ἀκροατὴν. Καὶ πῶς ν' ἀπιστήσῃ τις πρὸς ἄνδρα τὴν γλῶσσαν ἔχοντα πειθήνιον, ἥρεμον, καλοκᾶγαθον, ἀφελῆ; Περὶ οὐδενὸς ἔλεγε κακῶς· ἐφαίνετο λογικὸς, ἀφιλοκεροδὴς, ἀπροσωπώληπτος, προσηνὴς· ἀλλὰ καὶ οὐδέποτε ὠργίζετο, οὐδὲν προσέβλεπεν οὐδ' ἐξέπληττεν αὐτὸν, οὐδὲ καὶ συνωφροῦτο κεντριζόμενος, οὐδὲ στενοχωρίας ἢ δυσπιστίας σκιά ἐζωγραφεῖτο ἐπὶ τοῦ προσώπου αὐτοῦ, ὅσον ὁ χληρὸς καὶ ἂν ἦτο ὁ διαλεγόμενος. Ὁξυδερκής δὲ μᾶλλον ἢ εὐφυής, γινώσκων κατὰ βάθος καὶ ἀναμοχλεύων καρτερικῶς τὰς ἀνθρωπίνους ἀδυναμίας, ὠφελεῖτο ἐπιτηδεῖας ἀπ' αὐτῶν.

N. ΔΡΑΓΟΥΜΗΣ.

ΠΕΡΙ ΙΟΥΛΙΑΝΟΥ ΤΟΥ ΠΑΡΑΒΑΤΟΥ

Συνίχη καὶ τίλος· ἰδὲ σελ. 56.

Ὀλίγον μετὰ ταῦτα ἔλαθεν ὁ Ἰουλιανὸς τὴν εἰδήσιν τοῦ θανάτου τοῦ κατ' αὐτοῦ ἐπερχομένου Κωνσταντίου, ὅτε ἀνεκνήρυχθη καὶ ἐν αὐτῇ τῇ Ἀνατολῇ ὡς μονάρχης χωρὶς νὰ ἀναγκασθῇ νὰ μολύνῃ τὰς χεῖράς του διὰ συγγενικοῦ αἵματος. Ἀμα δὲ ἀναλαβὼν ἐν Κωνσταντινουπόλει τὴν ἀρχὴν, ἐπεχείρησε πολλὰς περὶ τὴν διοίκησιν σωτηρίους μεταρρυθμίσεις. Χρηστὸς ὢν τὰ ἥθη καὶ σώφρων, καὶ ποθὼν νὰ ἀπομακρύνῃ τὴν ἐξέθην παρεισδύσασαν ἀσιατικὴν τυραννίαν, πολυτέλειαν καὶ διαφθοράν, καὶ νὰ ἐπαναγάγῃ τὴν ἀρχαίαν ἐλευθερίαν καὶ ἀπλότητα, ἀπηγόρευσε νὰ ἀποδίδεται αὐτῷ ὁ τίτλος τοῦ Δεσπότη (Dominus)· ἀπέδωκεν εἰς τοὺς ὑπάτους καὶ τὴν σύγκλητον, ἅτινα ἀξιώματα εἶχον καταστῇ κενὰ ὀνόματα, τὰ ἀρχαῖα δικαιοῦματα αὐτῶν· ἀπέβαλε τὴν πομπὴν τῆς ἀσιατικῆς παμβασιλείας καὶ πρὸ πάντων κατήργησε τὴν φοβερὰν τῆς αὐλῆς ἀσωτίαν. Πόση ἦτο ἡ ἀσωτία αὕτη, καταφθίνετο ἐξ ὅσων λέγει ὁ Λιβάνιος περὶ τῆς αὐλῆς τοῦ Κωνσταντίου, ὅστις εἶχε «μαγεῖρους μὲν χιλίους, κουρέας δὲ οὐκ ἐλάττους, οἰνοχόους δὲ πλείους, σμήνην τραπεζοποιῶν, εὐνούχους ὑπὲρ τὰς μύιας!» Τῆς λιτότητος δὲ ἔδωκε πρῶτος αὐτὸς τὸ παράδειγμα. Ἀλλ' ὁ Ἰουλιανὸς εὐκόλως μετέπειπεν εἰς τὰ ἄκρα, λησμονῶν τὸ ἀξίωμα τοῦ Ἀριστοτέλους, ὅτι ἡ ἀληθὴς ἀρετὴ ὑπάρχει ἐν τῷ μέσῳ, ἀπέχουσα ἐπίσης ἀπὸ δύο ἀντιθέτων κακιῶν. Οὕτως ἐν τῷ βίῳ του ἐζήτει νὰ μιμηθῇ τὸν κυνικὸν Διογένην, ἐνῷ ἐὰν εἶχεν εὐθυκρισίαν ἤθελεν ἐπίσης περιφρονῆσαι καὶ τοῦ Διογένης τὴν κυνικὴν ἀλαζονείαν καὶ τοῦ Δαρείου τὴν ματαιότητα. Τὸ αὐτὸ συνέβη καὶ ὡς πρὸς τὴν ἐκκαθάρισιν τῶν ἀνακτόρων· διότι ἀπεμάκρυνε μὲν ἀπ' αὐτῶν τὸ σμήνος ἐκεῖνο τῶν μαγεῖρων, εὐνούχων καὶ φαύλων αὐλικῶν ἐν γένει, περιεστοιχίσθη ὅμως ταχέως ὑπὸ ἐθνικῶν σοφιστῶν, γοήτων, μάντεων καὶ ἐν γένει φλυαρῶν. Ὅπως δὴ ποτε, ἂν ἤρκετο εἰς τὰς μεταρρυθμίσεις

ταύτας τῆς διοικήσεως, καὶ ὡς πρὸς τὰ θρησκευτικὰ ἐκήρυττε τελείαν ἐλευθερίαν καὶ ἰσότητα εἰς τὰ δύο ἀντίπαλα θρησκευματα, ἡδύνατο νὰ γίνῃ πρόξενος καλοῦ ἐν τῷ κράτει του. Ὁ Ἰουλιανὸς ὅμως ἠθέλησε νὰ παρουσιάσῃ καὶ ὡς μεταρρυθμιστὴς τῆς θρησκευτικῆς καταστάσεως τοῦ κράτους του, ἐπανάγων μὲν ὡς πικρατοῦσαν θρησκείαν τὴν ἐθνικὴν, ἣ ὡς εἰδομεν προσέκειτο, παραγκωνίζων δὲ καὶ κατὰ μικρὸν ἐκμηδενίζων τὴν χριστιανικὴν. Τοῦτο ἐθεώρησε μάλιστα ὡς τὸ κυριώτερον ἔργον του, στρέψας πρὸς αὐτὸ πᾶσαν τὴν προσοχὴν του. Τοῦτο ὑπῆρξεν ἡ μεγάλη πλάτη τοῦ Ἰουλιανοῦ, ἥτις ὤθησεν αὐτὸν εἰς πολλὰς ἀνοήτους καὶ ἐνίοτε ἀδίκους πράξεις, ἐματαιώσε δὲ καὶ πᾶσαν ἄλλην εὐγενῆ προσπάθειάν του, καὶ ἥτις ἐν γένει ἐκηλίδωσε τὸν βίον τοῦ ἄλλως ἀξιολόγου τούτου ἀνδρός. Ὁ Ἰουλιανὸς συνεμερίζετο τὴν πεπλανημένην γνώμην πολλῶν τότε ῥωμαίων, ὅτι ἡ πτώσις τῆς ἐθνικῆς θρησκείας, ἡ ἕνεκα τῆς ἐξαπλώσεως τοῦ χριστιανισμοῦ προελθοῦσα, ὑπῆρξεν ἡ αἰτία τῆς πτώσεως τοῦ μεγαλείου τοῦ ῥωμαϊκοῦ κράτους, καὶ ἐνόμιζεν, ὅτι ἐπαναγομένης τῆς ἰσχύος τῆς ἐθνικῆς θρησκείας διὰ τῆς ἐξαλείψεως ἢ παραγκωνίσεως τοῦ χριστιανισμοῦ, θὰ ἐπανήρχετο καὶ ἡ ἀρχαία πολιτικὴ ἀκμὴ καὶ δόξα. Οἰκτρὰ πλάνη, διότι ἡ πτώσις τοῦ ῥωμαϊκοῦ κράτους προῆλθεν ἐκ τοῦ ὅτι οἱ ῥωμαῖοι, κατακτῆσαντες τὸν ἀνατολικὸν κόσμον, ἀφῆκαν τὰ ἀρχαῖα αὐστηρὰ ἥθη τῶν καὶ τὴν ἀρχαίαν ἀπλότητα τοῦ βίου, ἐδέχθησαν δὲ τὰ τρυφηλὰ ἥθη τῶν ἀνατολικῶν λαῶν, καὶ διὰ τοῦ πλούτου, ὅστις εἰσέρευσεν τότε πανταχόθεν εἰς τὴν Ῥώμην, διεφθάρησαν, χωρὶς νὰ δυνήθῃ ἡ θρησκεία τῶν νὰ ἐμποδίσῃ τὴν διαφθοράν ταύτην. Οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες καὶ ῥωμαῖοι δύναται τις νὰ εἴπῃ, ὅτι ἦσαν ἡθικοὶ (ἐφ' ὅσον ἦσαν τοιοῦτοι), οὐχὶ ἕνεκα τῆς θρησκείας τῶν, ἀλλὰ μεθ' ὅλην τὴν διεφθαρμένην θρησκείαν τῶν, ἕνεκα τῶν πολιτικῶν τῶν θεσμῶν καὶ τῆς φιλοπατρίας τῶν. Καθ' ἑαυτὴν ἡ ἐθνικὴ θρησκεία διὰ τῶν ἀκολάστον καὶ μωρῶν μύθων τῆς ἥτο μᾶλλον ἐπιβλαβὴς εἰς τὰ ἥθη ἢ ὠφέλιμος. Διότι ὅταν οἱ θεοὶ παρίστανται διαπράττοντες ἐγκλήματα (ὡς γνωστὸν ἡ μυθολογία ἀπέδιδεν εἰς αὐτὸν τὸν ὕπατον τῶν ἐθνικῶν θεῶν πᾶν εἶδος ἐγκλημάτων), πῶς οἱ ἄνθρωποι ἡδύναντο νὰ νομίζωσιν, ὅτι ἦσαν ὑπόχρεοι νὰ ἀποφεύγωσι ταῦτα καὶ νὰ πράττωσι τὰς ἀντιθέτους ἀρετάς; Τὰ ἐγκλήματα ἀποδιδόμενα εἰς τὸ θεῖον, ἐξηγνίζοντο τρόπον τινὰ ἐνώπιον τῶν ὀμμάτων τοῦ λαοῦ, καὶ ἐκηρύττοντο ἐπιτετραμμένα. Τοῦτο ἀνεγνώριζον πολλοὶ τῶν ἀρχαίων σοφῶν, αὐτὸς ὁ Πλάτων καὶ ὁ Ἀριστοτέλης παρ' ἑλλήσι, παρὰ δὲ τοῖς ῥωμαῖοις ὁ Οὐάβριαν· καὶ ὁ Σενέκας, ὅστις μεταξὺ τῶν ἄλλων λέγει πού τῶν

1. Περὶ τῆς Αἰγυπτίου De civitate Dei IV, 31.

συγγραμμάτων του. «Τί άλλο πράττομεν ἢ ἀναφλέγομεν τὰ πάθη ἡμῶν, ὅταν ἀναγράφωμεν ἐργάτας αὐτῶν τοὺς θεοὺς, καὶ δικαιολογοῦμεν τὸ ἀνοσιούργημα διὰ τοῦ παραδείγματος τῶν Θεῶν!»¹ Καὶ ὁμῶς κατὰ τὰς ἰδέας τοῦ Ἰουλιανοῦ, ὡς ἐδιδάχθη παρὰ τῶν σοφιστῶν, ἡ θρησκεία αὕτη ἐπαναγομένη πάλιν ἐκ τοῦ θανάτου εἰς τὴν ζωὴν, ἐμελλε νὰ ἀνορθώσῃ τὰ ἦθη καὶ ἐπαναφέρῃ τὴν πρώτην ἀκμὴν τοῦ ῥωμαϊκοῦ κράτους, παραγκωνίζουμένης ποίας θρησκείας; τῆς χριστιανικῆς, τῆς διδασκούσης τὴν τελειοτάτην ἠθικὴν, τὴν ἀγάπην πρὸς τὸν Θεὸν καὶ τὸν θεῖον ἠθικὸν νόμον, τὴν ἀγάπην πρὸς τὸν πλησίον, τὴν πρὸς πάντας δικαισύνην καὶ φιλανθρωπίαν, τὴν εἰλικρινῆ ἐλεημοσύνην, τὸ σέβας πρὸς τοὺς γονεῖς, τὴν ὑπακοὴν πρὸς τοὺς ἄρχοντας καὶ πᾶσαν ἐν γένει ἀρετὴν, καὶ προβαλλούσης πασῶν τούτων τῶν ἀρετῶν ἀπαράμιλλα παραδείγματα πρῶτον μὲν αὐτὸν τὸν Κύριον, τὸν ἀρχηγὸν τῆς νέας πίστεως, εἶτα δὲ καὶ τὴν λοιπὴν χορείαν τῶν πατριαρχῶν, τοῦ Μωϋσέως, τῶν προφητῶν, τῶν ἀποστόλων, τῶν μαρτύρων, τῶν πατέρων, τῶν ἁγίων. Εἶναι ἀπορίας ἄξιον, πῶς ἐπεσκοτίσθη τοσοῦτον ἡ διάνοια τοῦ Ἰουλιανοῦ, ὥστε νὰ παραγνωρίσῃ τὴν μεγάλην ἀξίαν τῆς χριστιανικῆς θρησκείας. Εἰς τὸ μέγα τοῦτο λάθος περιέπεσεν ὁ Ἰουλιανός, διότι ἀπέβλεπε μόνον εἰς τοὺς ἐξωτερικοὺς τύπους, οὐχὶ εἰς τὸ πνεῦμα τοῦ χριστιανισμοῦ, καὶ τὸν φλοῖον, οὐχὶ εἰς τὸν πυρῆνα, ἀπέδιδε δὲ εἰς τὸν χριστιανισμόν ὅ,τι δὲν ἦτο προῖον αὐτοῦ, ἀλλὰ προήρχετο ἐκ τυχαίων περιστάσεων ἡ καὶ ἐκ τῆς διαστροφῆς τοῦ γνησίου χριστιανισμοῦ. Οὕτω πάντα τὰ ἄτοπα, τὰ ὅποια παρὰ τοῖς χριστιανοῖς παρετήρει, τὰ μίση τὰ ἐνεκα τοῦ φανατισμοῦ μεταξὺ αὐτῶν ἐγνηγερμένα, πᾶσαν τὴν διαφθοράν τὴν τότε ἐπικρατούσαν, ἥτις ἀφοῦ ἐχριστιανίσθησαν οἱ αὐτοκράτορες, εἰσέδυσσε καὶ μεταξὺ τῶν χριστιανῶν ἀπὸ τῶν ἐθνικῶν, διότι πλεῖστοι τότε ἐθνικοὶ ἐνεκα μόνον συμφέροντος ἐγίνοντο χριστιανοὶ χωρὶς νὰ μεταβάλλωσι βίον, ἀπέδιδε τῷ χριστιανισμῷ. Καὶ δὲν ἠδύνατο μὲν νὰ προῖδῃ τὰ μεγάλα καὶ θαυμαστά ἀποτελέσματα τοῦ χριστιανισμοῦ κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους, οὕτινος ὁ πολιτισμὸς κατὰ μέγα μέρος ὀφείλεται εἰς τὰς μεταξὺ τῶν χριστιανικῶν κοινωνιῶν διαδεδομένας ἀρχὰς τοῦ Εὐαγγελίου, ἠδύνατο ὁμῶς νὰ λάβῃ ὑπ' ὄψιν, τίνα ἠθικὴν ἐπιρροὴν ἄλλοτε εἶχεν ὁ χριστιανισμὸς ἀσκήσει ἐπὶ τῶν ὁπαδῶν του, τίνες ἦσαν ἐπὶ τῶν διωγμῶν οἱ χριστιανοί, πόσον διέλαμπον κατὰ τὴν ἀρετὴν καὶ κατὰ τὴν φιλαδελφίαν, ὅτε καὶ αὐτοὶ οἱ ἐθνικοὶ ἐκπληττόμενοι, ἐκραζόν περὶ αὐτῶν. «Ἰδετε πόσον ἀγαπῶσιν ἀλλήλους καὶ πόσον εἶναι ἐτοιμοὶ νὰ ἀποθνήσκωσιν ὑπὲρ ἀλλή-

1. De brevitat. vitae c. 14. Πρὸς. καὶ De vita beata c. 26.

λων!»¹ Δὲν ἐξήταζε τί ἠδύνατο νὰ παραγάγῃ ὁ χριστιανισμὸς καλῶς ἐννοούμενος καὶ καλῶς ἐφαρμοζόμενος, ἀλλὰ τί τυχαίως τότε παρήγαγε. Ὡς πρὸς δὲ τὴν ἐθνικὴν θρησκείαν περιέπεσεν εἰς τὸ ἀντίθετον λάθος. Ὅλον τὸν ἀρχαῖον πολιτισμὸν ἀπέδιδεν εἰς τὴν ἀρχαίαν θρησκείαν, ἐνῷ ἂν ἐξαίρεσωμεν τὴν τέχνην, ἥτις πράγματι ἐπιρρέασθη μεγάλως ὑπὸ τῆς ἐθνικῆς θρησκείας, ὑπῆρξεν ἐπουσιώδης καὶ ἐλαχίστη ἡ ἐπιρροὴ αὐτῆς ἐπὶ τοῦ ἄλλου βίου τῶν ἀρχαίων. Αὐτὴ ἡ φιλοσοφία, τὸ ἄνθος τοῦτο τοῦ ἀρχαίου πολιτισμοῦ, τί ἄλλο ἦτο ἢ διαμαρτύρησις κατὰ τῆς ἐθνικῆς θρησκείας; Μήπως ὁ θεμελιωτὴς τῆς ὑγιούς φιλοσοφίας Σωκράτης δὲν κατεδικάσθη εἰς θάνατον, ὡς εἰσφέρων εἰς τὴν πόλιν καινὰ δαιμόνια, νέας δηλ. θρησκευτικὰς ἰδέας, πολεμίας τῆς ἐθνικῆς θρησκείας; Καὶ ὁμῶς ὁ Ἰουλιανὸς ἠλπίζεν, ὅτι ἐπανάγων τὴν ἰσχὺν τῆς εἰδωλολατρείας, θὰ ἐπανεφέρει τὸν ἀρχαῖον πολιτισμὸν, τὴν ἀρχαίαν ἀκμὴν τῆς Ἑλλάδος καὶ τῆς Ῥώμης!

Ἰδωμεν νῦν πῶς ὁ Ἰουλιανὸς ἐπεδίωξε τὸν σκοπὸν αὐτοῦ τῆς ἀνιδρύσεως τοῦ ἀρχαίου θρησκευματοῦ. Ὁ Ἰουλιανὸς ἐδήλωσε διὰ τοῦ ἐπισημοτέρου τρόπου, ὅτι θέλησὶς του ἦτο ἡ ἐπ' ἀνοδος εἰς τὴν ἀρχαίαν εἰδωλολατρείαν. Ἴνα δὲ ἐγείρῃ τὸν ζῆλον τῶν ἐθνικῶν, ἔδιδε πρῶτος τὸ παράδειγμα τῆς εἰς τοὺς ἀρχαίους θεοὺς ἀφοσιώσεως, καὶ κατέτριβε πλείοτερον χρόνον περὶ τὰς θρησκευτικὰς τελετὰς ἢ περὶ τὴν διοίκησιν τοῦ κράτους. Εἶχε πάθει ὑπὸ φανατισμοῦ, ὑπὸ τοῦ μολύσματος δηλ., ἐφ' ᾧ ἐμέμφετο τοὺς συγχρόνους τοῦ χριστιανούς.² Ὁ ἀριθμὸς τῶν θυμάτων, ἅτινα προσέφερον, ἦτο ὑπέρμετρος· οὐχὶ σπανίως διέταττε νὰ θυσιάῳσι διὰ μιᾶς 400 βούς, πολλὰς ἀγέλας ἄλλων κτηνῶν καὶ τὰ πολυτιμότερα τῶν πτηνῶν, συναζομένων τῇ ἐντολῇ αὐτοῦ ἐπιμελῶς ἀπὸ πασῶν τῶν χωρῶν τοῦ κράτους. Διὰ τοῦτο δὲν εἶναι παράδοξον, ἂν καὶ αὐτοὶ οἱ ἐθνικοὶ ἤρχισαν νὰ σκώπτωσι τὸν ὑπέρμετρον περὶ τὰς θυσίας ζῆλον τοῦ αὐτοκράτορος, ὅτε δὲ ἦλθεν ἡ εἰδησις τοῦ θανάτου του ἐν Περσίᾳ, ἐμακάριζον τὰ τετράποδα τὰ οὕτω σωθέντα ἀπὸ τῶν χειρῶν του. Εἰς τὰς θυσίας δὲ μετείχε προσωπικῶς καὶ ἐν γένει εἰς τὰ τῆς λατρείας. Ὅτε προέκειτο νὰ ἐπισκεφθῇ ναόν τινα, οὐδεμία ὁδὸς ἐφάνετο αὐτῷ μακρὰ, οὐδεὶς χειμὼν κώλυμα. Ἐν τοῖς ἀνακτόροις του ἔδρυσεν ναὸν τῷ Ἡλίῳ ὡς τῷ προστάτῃ αὐτοῦ θεῷ. Καὶ αἱ αἰθουσαι δὲ τῶν ἀνακτόρων του καὶ οἱ κήποι του ἦσαν πλήρεις εἰδώλων καὶ βωμῶν τῶν θεῶν. Καθ' ἐκάστην πρωτὴν ἀνατέλλοντος τοῦ ἡλίου, ἐτέλει θυσίαν βοῦς πρὸς τὸ οὐράνιον αὐτοῦ φῶς· δεύτερος δὲ βοῦς ἐσφάζετο κατὰ τὸ ἐσπέρας, δύοντος αὐ-

1. Tertull. Apolog. 39.

2. Gibbon, 341.

τοῦ. Καὶ ἡ σελήνη δὲ, ἡ ἡμέρα καὶ ἡ νύξ ἐτύγγανον παρὰ τῆς γενναιοδώρας εὐσεβείας τοῦ Ἰουλιανοῦ ἐν ὀρισμένοις καιροῖς τῶν ἀνηκουσῶν τιμῶν. Δὲν ὑπῆρχεν ἐν τῷ ἐθνικῷ κόσμῳ θυσία γνωστὴ, τὴν ὁποίαν νὰ μὴ προσέφερον ὁ Ἰουλιανὸς κατὰ τὰ ὀλίγα ἔτη τῆς εἰς τὸν ἐθνισμόν ἐπιστροφῆς του. Ἦτο περιέργον τὸ θέαμα νὰ βλέπῃ τις τὸν αὐτοκράτορα ὡς ἀρχιερεὰ ἐνδεδυμένον, πῶς ἰδιοχείρως ἐκόμιζε τὰ ξύλα εἰς τὸν βωμὸν, καὶ ἐφύσα τὴν πυρὰν· ἔπειτα ἐσφάζε τὰ ζῶα καὶ ὡς ἱεροσκόπος ἐξήταζε τὰ ἐντόσθια, ἵνα ἐπιγνῶ ἐξ αὐτῶν τὴν θέλησιν τῶν θεῶν. Τὸν αὐτὸν δὲ δεισιδαίμονα ζῆλον ἐδείκνυε καὶ ἐν τῇ τηρήσει τῶν ἐθνικῶν νηστειῶν· ἄλλοτε ἀπεῖχεν ἀπὸ ταύτης τῆς τροφῆς, καὶ ἄλλοτε ἀπὸ ἐκείνης, κατὰ τὸν θεὸν ὃν ἤθελε νὰ τιμήσῃ, τὸν Πάνα, τὸν Ἑρμῆν, τὴν Ἑκάτην ἢ τὴν Ἴσιδα ἢ ἄλλην τινά. Ἐπίσης δὲ αὐστηρῶς νηστεύων ἐνόμιζεν ὁ Ἰουλιανὸς ὅτι ἔπρεπε νὰ παρασκευάζῃ ἑαυτὸν καὶ εἰς τὰς συγὰς καὶ οἰκειοτάτας ἐπισκέψεις, δι' ὧν ἐτίμων αὐτὸν, ὡς σπουδαίως ἐπίστευεν, οἱ ἐπουράνιοι θεοί. Διότι μεθ' ὅλην τὴν μετριοφρονασίαν τὴν του γνωρίζομεν παρὰ τοῦ ῥήτορος Λιβανίου, τοῦ πιστοῦ φίλου αὐτοῦ, ὅτι ἰσχυρίζετο, ὅτι ἐτέλει ἐν ἀδιαλείπτῳ κοινωνίᾳ μετὰ τῶν θεῶν καὶ θεαινῶν· ὅτι δῆθεν αἱ θεότητες αὗται κατέβαινον εἰς τὴν γῆν, ἵνα ἀπολαύσωσι τῆς ἀναστροφῆς μετὰ τοῦ εὐνοουμένου ὑπ' αὐτῶν· ὅτι ἐπληροφόρουν αὐτὸν περὶ πάντων τῶν κινδύνων, ὑφ' ὧν ἠπειλείτο· καὶ ὅτι ἡ ἀλάνθαστος σοφία αὐτῶν διηύθυνεν αὐτὸν ἐν ἐκάστη τῶν πράξεων τῆς ζωῆς του· καὶ τέλος, ὅτι εἶχε τόσην οἰκειότητα πρὸς αὐτοὺς, ὥστε διέκρινε πάραυτα τὴν φωνὴν τοῦ Διὸς ἀπὸ τῆς Ἀθηνᾶς, καὶ τὴν μορφήν τοῦ Ἀπόλλωνος ἀπὸ τῆς τοῦ Ἡρακλέους! Ὁ Gibbon ἐξισοῖ κατὰ τοῦτο τὸν φιλόσοφον αὐτοκράτορα πρὸς τοὺς ἀμαθεῖς ἐρημίτας τῆς Αἰγύπτου, ὧν ὁ βίος ἦτο πλήρης ὀπτασιῶν τῶν δαιμόνων.¹ Ἐνῷ δὲ εὐρίσκεν ἀπίθανα πολλὰ πράγματα τῆς Γραφῆς, ἐπίστευε τυφλῶς εἰς πάντα τὰ μυθάρια καὶ εἰς πάντα τὰ θαύματα, τὰ ὅποια οἱ ἐθνικοὶ διηγούντο περὶ τῶν θεῶν των καὶ τῶν εἰδώλων των.

Ὁ Ἰουλιανὸς διέταξε πανταχοῦ νὰ ἀνοίξωσιν ἢ ἀνοικοδομήσωσι τοὺς ἀρχαίους ἐθνικοὺς ναοὺς, καὶ ἀποκαταστήσωσι πανταχοῦ, ὅπου ὑπῆρχον ἐθνικοὶ, τὴν εἰδωλολατρείαν. Πρὸ πάντων ἐπρονόησεν ἐν Ἑλλάδι, ἐν ἣ ἤξευρεν, ὅτι ἡ ἐπιχειρήσις του ἐμελλεν εὐκολώτερον νὰ καρποφρήσῃ, διότι αὕτη ἦτο ἡ ἐστία τῆς ἀρχαίας εἰδωλολατρείας, νὰ εἰσαγάγῃ τὸ κράτος τῆς ἀρχαίας θρησκείας. Τὴν καθόλου ἐπιμέλειαν τῶν τῆς Ἑλλάδος ἱερῶν ἀνέθηκεν εἰς τὸν ἱεροφάντην τῶν Ἑλευσινίων, εἰς ὃν ἔδωκεν συμβουλοῦς τὸν Χρυσάνθιον καὶ τὸν Μάξιμον, τοὺς ἀρχαίους δι-

1. Gibbon, 522.

δασκάλους του. Ὁ δὲ Ὀρειβάσιος, ὁ ἱατρὸς καὶ φίλος τοῦ Ἰουλιανοῦ, ἀπεστάλη εἰς τοὺς Δελφοὺς, ἵνα ἀνορθώσῃ τὸ μαντεῖον τοῦ Ἀπόλλωνος. Τὴν πτώσιν, ἐν ἣ ἐτέλει τότε τὸ ἐν τῇ ἀρχαιότητι τοσοῦτον ἐνδοξον καὶ πλούσιον τοῦτο ἱερὸν, δεικνύει ὁ χρησμὸς ὁ δοθείς ἐν τῇ περιστάσει ταύτῃ τῷ ἀπεσταλμένῳ τοῦ αὐτοκράτορος, ὅστις εἶχεν οὕτω κατὰ Κεδρηνόν·

Εἴπατε τῷ βασιλεῖ, χαμαὶ πῶς δαίδαλος αὐλὰ, οὐκέτι Φοῖβος ἔχει καλύβην, οὐ μάντιδα δάφνην, οὐ παγὰν λαλέουσάν, ἀπέσβετο καὶ λάλον ὕδωρ.

Ὁ χρησμὸς οὗτος εἶναι ἀληθῶς οἰονεῖ ὁ τελευταῖος ἀποχαιρετισμὸς τῆς ἀποθνησκούσης Πυθίας, καὶ τὸ ἐπιτάφιον ἐπιγράμμα, τὸ ὁποῖον ἔπρεπε νὰ χαραχθῇ ἐπὶ τοῦ τάφου αὐτῆς.¹ Ἐν τούτοις ὁ Ἰουλιανὸς ἐπέμενε ζητῶν τὰ ἀδύνατα. Τῇ φροντίδι αὐτοῦ ἀνωκοδομήθησαν τότε καὶ ἐκαλλωπίσθησαν πολλοὶ ναοὶ ἐν Πελοποννήσῳ, κυρίως Ἑλλάδι, Μακεδονίᾳ καὶ Ἡπείρῳ. Ἡ Νικόπολις καὶ ἡ Ἐλευσίς ἤρχισαν νὰ ἀνεγείρωνται πάλιν ἐκ τῶν ἐρείπειων. Ὁ ἐν Ἀθήναις μηδέποτε ἐκλιπὼν ἐθνικὸς βίος ἐφάνη ἀναλαμβάνων νέαν ζωὴν. Οἱ ἀγῶνες καὶ αἱ πανηγύρεις τῶν Δελφῶν, τοῦ Ἀργους, τῆς Ὀλυμπίας, τοῦ Ἀκτίου, ἔπρεπε τοῦ λοιποῦ νὰ τελῶνται μεγαλοπρεπῶς κατὰ τὸ πάλαι ἔθος· ἠνεώχθησαν δὲ τὰ γυμνάσια καὶ ἐπληρώθησαν ἀθλητῶν· ἰδίως ἐπροστατεύθησαν αἱ φιλοσοφικαὶ σχολαὶ τῆς Ἑλλάδος, αἵτινες ἠδύνατο νὰ χρησιμεύσωσι πρὸς τοὺς σκοποὺς τοῦ αὐτοκράτορος. Ἀλλὰ πᾶσα ἡ ἀναβίωσις αὕτη τοῦ ἀρχαίου ἑλληνικοῦ βίου ἦτο κατὰ τὸ φαινόμενον μόνον. Τὸ μεγαλοῦρον πνεῦμα τῆς ἀρχαιότητος εἶχεν ἐκλίπει· οἱ τύποι μόνον ἐσώζοντο καὶ τὰ ὀνόματα, ἡ δὲ οὐσία ἀπῆν. Αἱ ἡμέραι τῆς ἀκμῆς τοῦ ἀρχαίου πολιτισμοῦ εἶχον παρέλθει ἀνεπιστρέπτει, νέος δὲ πολιτισμὸς ἐκυφορεῖτο καὶ ἐδημιουργεῖτο κατὰ μικρὸν, ὁ χριστιανικὸς, ἐκεῖνος, ὃν παρεννοῶν ἠθέλησεν ὁ Ἰουλιανὸς νὰ πολεμήσῃ. Ὁ Ἰουλιανὸς ἠθέλησε νὰ ἀντιτεθῇ εἰς τὴν πρὸς τὰ πρόσω φορὰν τῶν ἀνθρωπίνων πραγμάτων.

Ἴνα δώσῃ ὁ Ἰουλιανὸς τῇ θρησκείᾳ ἀρχαία θρησκεία νέαν ζωὴν ἔλαβε πολλὰ μέτρα, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον μιμούμενος τὴν ὑπ' αὐτοῦ παρορμημένην χριστιανικὴν θρησκείαν. Ὁ Ἰουλιανὸς θεώρει ἑαυτὸν δυνάμει τοῦ τίτλου Pontifex maximus, ὃς δὲν ἦτο δι' αὐτὸν ἀπλῶς τίτλος, ὡς τὸν ἀρχηγὸν τῆς ἐθνικῆς θρησκείας. Διὰ τοῦτο ἀπῆται μετ' αὐτοῦ ὡς μετὰ κέντρου νὰ ἦναι συννηγμένοι οἱ πανταχοῦ τοῦ κράτους εἰδωλολάτραι, ὅπως ἦσαν ἠνωμένοι οἱ χριστιανοὶ μετ' ἀλλήλων· οἱ ἐν ταῖς ἐπαρχίαις ἐθνικοὶ ἱερεῖς ὥφειλον νὰ ὑπάγωνται εἰς τοὺς ἀρχιερεῖς, οὗτοι δὲ εἰς αὐτὸν, ὡς τὸν μέγιστον ἀρχιερεὰ. Ὡστε ἔδρυσεν τελείαν τινὰ ἐθνικὴν ἱεραρχίαν, καθ' ὁμοιότητα τῆς χριστιανικῆς. Οὐ μόνον δὲ

1. Παπαρρηγ. Β', 645.

ἐξορίστων ἐμελλεν ἡ ἀταξία καὶ ἡ διαίρεσις νὰ κορυφωθῶσι παρὰ τοῖς χριστιανοῖς, δὲν ἐπηλήθευσεν ἡ πρὸς αὐτοὺς δυσμένεια τοῦ αὐτοκράτορος καὶ ἡ παρ' αὐτοῦ παραγκλώνισις αὐτῶν ἤνωσαν μᾶλλον αὐτοὺς, ἢ δὲ παύσις τῆς ἀναμίξεως τῆς πολιτικῆς ἐξουσίας εἰς τὰ ἐσωτερικὰ τῆς ἐκκλησίας ἐξησθένησε τὰ μεταξὺ τῶν χριστιανῶν πάθῃ. Εἰς πείσμα τῶν χριστιανῶν ἐπέστρεψεν ὁ Ἰουλιανὸς καὶ τοῖς Ἰουδαίοις, οὓς ἐτίμα ἐκ μίσους πρὸς τοὺς χριστιανούς καὶ διότι ἡ θρησκεία των ἦτο ἀρχαία, νὰ ἀνοικοδομήσῃσι πάλιν τὸν ναὸν των, ἵνα διαψεύσῃ δῆθεν τοὺς λόγους τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ περὶ τῆς ἐπικειμένης καταστροφῆς τῆς πόλεως ταύτης (ὅπερ ὅμως εἶχεν ἀπαξ πραγματοποιηθῇ ἐπὶ Τίτου καὶ Ἀδριανού). Πρὸς τὸν σκοπὸν λοιπὸν τοῦτον παρέσχε μέγαν χρηματικὰ ποσὰ ἐκ τοῦ δημοσίου ταμείου, καὶ ἀπὸ πάντων δὲ τῶν μερῶν τοῦ κράτους συνέρρεον αἱ χρηματικαὶ χορηγήσεις τῶν Ἰουδαίων. Ὁ περίφημος ἀρχιτέκτων Ἀλύπιος ἐντολῇ τοῦ αὐτοκράτορος ἀνέλαβε τὴν διεύθυνσιν τοῦ ἔργου, ἀλλὰ σεισμοὶ συμβάντες ἐματαιώσαν αὐτὸ πρὸς μεγάλην λύπην τοῦ Ἰουλιανού.¹ Ὡς βία σχεδὸν πρέπει νὰ χαρακτηρισθῶσι δύο ἄλλα μέτρα τοῦ Ἰουλιανοῦ κατὰ τῶν χριστιανῶν, τὸ ὅτι δηλ. διέταξε ταῖς εἰς δημοσία μέρη τεταγμέναις εἰκόσιν αὐτοῦ νὰ παρεισθῶνται καὶ ἐθνικῶν θεῶν εἰκόνας, ὅπως ἐπιβάλληται τοῖς χριστιανοῖς ἡ δυσάρεστος ἐκλογὴ, ἢ μετ' αὐτοῦ νὰ προσφέρωσι τιμὰς καὶ εἰς τοὺς ἐθνικοὺς θεοὺς, ἢ μετὰ τούτων νὰ ἀρῶνται αὐτάς καὶ τῷ αὐτοκράτορι καὶ νὰ τιμωρῶνται· καὶ ὅτι ὅσοι στρατιῶται ἤθελον νὰ λάβωσι τὸ παρὰ τοῦ αὐτοκράτορος αὐτοῖς διδόμενον δῶρον (*Donativum*), ὑπεχρεῶντο πρότερον νὰ διέρχωνται πρὸ τινος βωμοῦ, εἰς ὃν ἔπρεπε νὰ προσφέρωσι θυμιάμα. Καὶ δι' ἄλλων δὲ τοιοῦτων μέσων, οὐχὶ πάντοτε ἡθικῶν, ἐζήτει νὰ δελεάζῃ τοὺς χριστιανούς καὶ ἐλκύῃ εἰς ἀποστασίαν, μάλιστα δὲ παρέχων τὰ σπουδαῖα τὰ αὐλικὰ, στρατιωτικὰ καὶ πολιτικὰ ἀξιώματα εἰς τοὺς ἐθνικούς. Ἀλλὰ εἰς μάτην· διότι μόνον ὀλίγους οὐτίδανους ἀνθρώπους ἠδυνήθη νὰ κερδίσῃ.

Εἴπομεν ἀνωτέρω, ὅτι ὁ Ἰουλιανὸς ἀπεστρέφεται τὴν βίαν. Καὶ ὅμως ἐγένετο χρῆσις καὶ τῆς βίας, οὐχὶ μὲν βεβαίως παρ' αὐτοῦ, ἀλλὰ παρὰ τῶν κατωτέρων ἀρχῶν, στηριζομένων εἰς τὸν γνωστὸν αὐτοῦ ὑπὲρ τοῦ ἐθνισμοῦ ζῆλον. Ἐπειδὴ μόνον ζηλωταὶ ἐθνικοὶ ἀνεδεικνύοντο ἱερεῖς καὶ ἀνώτεροι πολιτικοὶ ὑπάλληλοι, οὗτοι δὲ ἐγνώριζον, ὅτι δι' οὐδενὸς ἄλλου μέσου ἠδύναντο εὐκολώτερον νὰ ἐλκύσωσι τὴν εὐνοίαν τοῦ αὐτοκράτορος ἢ δεικνύοντες ζῆλον ὑπὲρ τῆς ἐθνικῆς θρησκείας, ἐπειδὴ λοιπὸν εἰς τὸν ἴδιον φανατισμὸν προσετίθετο παρ' αὐτοῖς καὶ ἡ ἐπιθυμία νὰ ἀρέσωσι τῷ αὐτοκράτορι, ἦτο φυσικόν, ὅτι

ἐνίκαυον συνέβαινον καταδιώξεις κατὰ χριστιανῶν, αἵτινες κατήντων ἐνίοτε μέχρις ὀμότητος. Εἰς τοὺς διωγμοὺς τούτους ἦσαν πρὸ πάντων ἐπίσκοποι καὶ χριστιανοὶ ἐν γένει ἐκτεθειμένοι, κατηγορούμενοι, ὅτι ἐπὶ τῶν προτέρων αὐτοκράτορων εἶχον καταστρέψει ἐθνικοὺς ναοὺς, καὶ εἶχον διὰ τοῦτο ἐλκύσει τὸ μῖσος τῶν χριστιανῶν. Οὕτως ἅμα ἀναβάντος τὸν θρόνον τοῦ Ἰουλιανοῦ, ὁ ἐθνικὸς ὄχλος τῆς Ἀλεξανδρείας συνέλαβε τὸν ἐπίσκοπον Γεώργιον, τὸν κόμητα Δρακόντιον καὶ τρίτον τινὰ, καὶ τοὺς τρεῖς μισήτους αὐτῶν ἐκ προτέρων χρόνων, καὶ ἐρρίψεν εἰς τὰς φυλακάς. Ἀποῦ δὲ ἐκρατήθησαν ἐκεῖ ἐπὶ 2½ ἡμέρας, συνέρρευσεν πάλιν τὸ πλῆθος εἰς τὴν φυλακὴν, καὶ ἐφόνευσεν καὶ τοὺς τρεῖς, τὸ δὲ πτώμα τοῦ Γεωργίου ἐπὶ τινος καμῆλου τεθῆν, ἐσύρθη διὰ τῶν ὁδῶν τῆς πόλεως, καὶ ἀποῦ παντοιοτρόπως ὕβρισθη, ἐπὶ τέλους ἐκάνη.² Ὁ Ἰουλιανὸς ἠρέσθη τότε νὰ μεμφθῇ μόνον τὸ πλῆθος διὰ τὴν πράξιν, χωρὶς νὰ τιμωρήσῃ τινὰ. Τὸν θάνατον ὑπέστη καὶ ὁ Ἀρεθοῦσης ἐν Συρίᾳ ἐπίσκοπος Μάρκος, διωχθεὶς ὑπὸ τοῦ ἐθνικοῦ λαοῦ, ὅστις καὶ αὐτὸς ἐσύρθη τὸ πρῶτον ἐπὶ τῶν ὁδῶν, καὶ ἀποῦ διαφόρως ἐκακώθη, παρεδόθη εἰς τὰ σκώμματα τῶν παίδων τῶν ὁδῶν, καὶ ἐπὶ τέλους ἀλειφθεὶς διὰ μέλιτος, καὶ τεθεὶς ἐν σαργάνῃ, ἀνηρτήθη ἐπὶ ὑψηλοῦ μέρους, ἵνα βασανισθῇ ὑπὸ τῶν σφηκῶν. Ἡ εὐστάθεια καὶ καρτερία τοῦ γέροντος ἐπισκόπου ἐν πᾶσι τούτοις τοῖς δεινοῖς ἐξέπληξε καὶ αὐτὸν τὸν ἄλλως ἀδιαφόρως θεώμενον τὸ πρᾶγμα αὐτοκρατορικὸν ἐπίτροπον. Ἐπὶ τέλους ὁ αὐτοκράτωρ μαθὼν ταῦτα, διέταξε τὴν ἀπόλυσίν του, διότι δὲν ἤθελε, καθὼς εἶπε μετὰ τοῦ συνήθους αὐτοῦ σαρκασμοῦ, νὰ δώσῃ ταῖς χριστιανοῖς νέους μάρτυρας. Σημειωτέον, ὅτι ὁ Ἀρεθοῦσης οὐτοὺς Μάρκος ἦτο ὁ ἐπίσκοπος ἐκεῖνος, ὅστις διέσωσε παῖδα τὸν Ἰουλιανὸν καὶ παρὰ τοῦ Κωνσταντίου διωκόμενον, πρὸς ὃν ἄρα ὤφειλεν εὐγνωμοσύνην. Διωγμοὶ ἔλαβον χώραν καὶ ἐν Ἀντιοχείᾳ κατὰ τῶν χριστιανῶν, ὅτε ἀνιδρυθέντος τοῦ ναοῦ τοῦ Ἀπόλλωνος πλησίον τῆς Ἀντιοχείας, ἀπήτησεν ὁ αὐτοκράτωρ νὰ ἀπομακρύνωσι τὰ λείψανα τοῦ μάρτυρος Βαβύλα, οὗτινος ὁ τάφος ἐκεῖτο ἐκεῖ πλησίον. Οἱ ἐθνικοὶ μάντις ἰσχυρίζοντο, ὅτι ἐνὸς τοῦ τόπου ἐμολύνετο δι' αὐτῶν, δὲν ἠδύναντο τὸ χρηστήριον νὰ χρησιμοδοτήσῃ. Ἐπειδὴ δὲ τὸ πλῆθος τῶν χριστιανῶν, ἀνακομίζον τὰ λείψανα ταῦτα, ἐψάλλε τὸ χωρίον τοῦ 7^{ου} ψαλμοῦ (στῖχ. 7)· «Αἰσχυνθήτωσαν πάντες οἱ προσκυνοῦντες τοῖς γλυπτοῖς, οἱ ἐγκαυχώμενοι τοῖς εἰδώλοις αὐτῶν», ὁ Ἰουλιανὸς ὀργισθεὶς διέταξε νὰ συλληφθῶσι καὶ τιμωρηθῶσιν οἱ πρωταῖτιοι. Πολλοὶ ἐφυλακίσθησαν τότε, Θεοδώρου δὲ τις καὶ ἐβασανίσθη. Ὀλίγῳ βραδύτερον ἐτιμωρήθησαν καὶ ἄλλοι χριστιανοὶ ἀπηνῶς, α-

1. Ammian. Marcell. XXII, 13.

ποδοθείσης αὐτοῖς ἀδίκως τῆς αἰτίας τῆς πυρκαϊῆς, ἥτις ἐξερράγη ἐν τῷ αὐτῷ ναῷ τοῦ Ἀπόλλωνος ἐξ ἀπροσεξίας φιλοσόφου τινος. Ἀσκληπιάδου λεγομένου.³ Ὁμοίως καταδιώξεν ὁ ὁμῶς αὐτοκρατορικὸς ἐπίτροπος Ἀντιοχείας Ἀλεξάνδρος καὶ ἄλλους τινὰς χριστιανούς, ἰδίως Εὐσέβιον τινὰ, ὃς ματαιοῦντας τὰ σχέδια αὐτοῦ πρὸς ἐπιστροφὴν τῶν χριστιανῶν εἰς τὸν ἐθνισμόν.⁴ Ἐν γένει πανταχοῦ μὲν, ἰδίως ὅμως ἐν Ἀντιοχείᾳ, εὗρε μεγάλην ἀντίστασιν ἡ ἐπιχείρησις τοῦ Ἰουλιανοῦ. Πόσον ματαίως ἐκεῖ εἰργάσθη πρὸς ἐπανόρθωσιν τῆς εἰδωλολατρίας, ἔλαβεν ἀφορμὴν νὰ συναίσθανθῃ ὁ Ἰουλιανὸς κατὰ τὴν πρώτην τέλεσιν τῆς ἐστῆς τοῦ Δαφναίου Ἀπόλλωνος, ὅτε ἐνθ' ἡλπίζεν ὅτι οἱ Ἀντιοχεῖς ἐμελλον νὰ συμμετάσχωσιν αὐτῆς προθυμότατα, καθὼς αὐτὸς ὁ Ἰουλιανὸς μαρτυρεῖ, οὐδεὶς προσέφερεν ἔλαιον, ὅπως ἀνάψωσι λυχνίαν τῷ θεῷ, οὐδεὶς θυμίαμα ἢ θυσίαν τινὰ. Μόνον δὲ εἰς ἱερεὺς παρέστη κομίζων ὄρνιν πρὸς θυσίαν! Ἐὰν λάβωμεν ὑπ' ὄψιν τοὺς προμνημονευθέντας διωγμοὺς κατὰ τῶν χριστιανῶν, οὓς δὲν προῦκάλει μὲν ὁ αὐτοκράτωρ, ἀλλ' ἐνίοτε ἠνείχετο, καὶ τὴν ἀντίστασιν τῶν χριστιανῶν κατὰ τῶν σχεδίων του, δὲν πρέπει νὰ νομίσωμεν παντάπασιν ἀπίθανον, ὅτι ὁ Ἰουλιανὸς, ἐὰν ἐπέστρεψεν ἀπὸ τοῦ πρὸς τοὺς Πέρσας πολέμου σῶος, ἠδύναντο ἐπὶ τέλους ἐνεκα τῆς φορᾶς αὐτῆς τῶν πραγμάτων καὶ ἐναντίον τοῦ ἡπίου χαρακτῆρός του νὰ ἀποβῇ φοβερός διώκτης τοῦ χριστιανισμοῦ. Ἐμφύλιος ὅπως δήποτε θρησκευτικὸς πόλεμος ἤθελεν εἶναι ἀφευκτός.⁵

Ὁ Ἰουλιανὸς ἐπολέμησε καὶ διὰ συγγραφῶν τὸν χριστιανισμόν. Ὡς συγγραφεὺς ἦτο πνευματώδης καὶ χαρίης, πάσχει ὅμως καὶ αὐτὸς ὅτι πάσχουσι πάντες οἱ σοφισταὶ καὶ ῥήτορες καὶ ἐν γένει συγγραφεῖς τῆς ἐποχῆς ἐκεῖνης, διότι καὶ αὐτοῦ τὸ ὕφος εἶναι ἐπιδεικτικόν καὶ πομπῶδες, πληθεὺς κενῶν ἀντιθέσεων, ἀνοήτων ὑπερβολῶν, ἐζητημένων ὑπαινιγμῶν καὶ γελοίων λογοπαγινῶν.⁶ Τὰ πλήρη σωζόμενα αὐτοῦ ἔργα εἶναι διάφοροι λόγοι, 83 ἐπιστολαὶ καὶ δύο σάτυραι, ἐξ ὧν ἡ μία ἐπιγραφομένη Κρίσας ἢ συμπόσιον εἶναι χαρίσά τις καὶ εὐφυῆς ἐκθεσις τῶν ἀρετῶν καὶ κακιῶν πολλῶν ἀρχαίων αὐτοκρατόρων ἐν συμποσίῳ τῶν θεῶν εὐρισκομένων· ἡ δὲ ἄλλη ἐπιγραφομένη Μισοπῶγων σκώπτει πικρῶς τοὺς κατοίκους τῆς Ἀντιοχείας, ἀριθμοῦσα τὰς κατ' αὐτοῦ παρ' αὐτῶν γινόμενας κατηγορίας, οἷον τὴν ἐπὶ τῷ μακρῷ αὐτοῦ καὶ βαθεῖ πῶγωνι (ὅθεν καὶ τὸ ὄνομα τῆς σατύρας), ζητεῖ ἵνα παραστήσῃ ὡς γελοίας καὶ ἐπι-

1. Σωζομένου ἐκκλ. ἱστορ. V, 7. Ammian. Marcell. XXII, 11.

2. Λιβαν. ἐπιστ. 1057.

3. Gibbon.

4. Klippel Julianus Apostata ἐν τῇ Realencyklopädie fuer Theologie τοῦ Herzog VII, 153.

5. Tomos E—1878.

τέλους δι' ἰσχυρῶν λόγων ἐλέγχει τὸν ἀκόλαστον τῶν Ἀντιοχεῶν βίον, τὴν κακὴν αὐτῶν οἰοικὴν οἰκονομίαν, καὶ τὴν ἐλλιπεστάτην ἀνατροφὴν, ἣν ἐδίδον εἰς τὰ τέκνα των. Μεταξὺ δὲ τῶν ἐν λειψάνοις σωζομένων ἔργων τοῦ Ἰουλιανοῦ τὸ σπουδαιότερον ἀναμνηρίστως εἶναι τὸ κατὰ χριστιανῶν, τὸ ὁποῖον κατὰ τὴν σημείωσιν τοῦ Ἱερωνύμου συνίστατο ἐξ 7 βιβλίων, πρὸς ἀνάρσεις τοῦ ὁποῖου ἔγραψεν ὁ Ἀλεξάνδριος Κύριλλος σύγγραμμα ἐν 10 βιβλίοις. Αἱ κατὰ τοῦ χριστιανισμοῦ παρὰ τοῦ Ἰουλιανοῦ γενόμεναι προσβολαὶ στηρίζονται ἢ εἰς ἐσφαλμένα καὶ ἀβάσιμα συμπεράσματα ἢ ἀναφέρονται εἰς ἐπουσιώδη πράγματα καὶ εἰς θεσμούς καὶ ἐξωτερικοὺς τύπους τοῦ τότε χριστιανισμοῦ, χωρὶς νὰ λαμβάνωνται ὑπ' ὄψιν τὸ γνήσιον πνεῦμα καὶ ὁ ἀληθὴς χαρακτῆρ τοῦ χριστιανισμοῦ, ὃν οὐδέποτε ἐνόησεν ὁ Ἰουλιανός. Τὴν ἐπιπολαιότητα τῶν προσβολῶν τούτων δεικνύουσιν ἐπὶ παραδείγματι αἱ αἰτιάσεις του, ὅτι ὁ χριστιανισμὸς δὲν ἐξηπλώθη κατὰ πρῶτον μεταξὺ τῶν ἰσχυρῶν καὶ σοφῶν, ὅτι εἶναι θρησκεία διὰ πάντας τοὺς λαοὺς προωρισμένη, καὶ διὰ πάσας τὰς τάξεις καὶ πάντα τὰ εἶδη τῶν ἀνθρώπων, καὶ ὅτι ἀξιῶ νὰ θεραπεύσῃ τοὺς βαπτιζομένους ἀπὸ πασῶν των νόσων τῆς ψυχῆς, ἐνθ' ὃν δύνανται νὰ ἀπαλλάξῃ τὸν ἀνθρώπον ἀπὸ τῆς λέπρας ἢ τῆς ποδάγρας!

Ὁ Ἰουλιανὸς ἐμεινεν ἐπὶ τοῦ θρόνου μόνον δύο ἔτη περίπου· διότι ἀναβὰς αὐτὸν κατὰ τὴν ἀνοιξίν τοῦ 361, ἀποῦ διέτριψε τὸν χειμῶνα τοῦ 362 πρὸς τὸ 363 ἐν Ἀντιοχείᾳ, ἐφονεύθη ἐν τῇ ἐκστρατείᾳ αὐτοῦ πρὸς τοὺς Πέρσας. Ὁ Ἰουλιανὸς εἶχεν ὑπερβολικὴν πεποιθήσιν εἰς ἑαυτὸν καὶ ἐκυριεύετο εὐκόλως ὑπὸ τῆς φιλοδοξίας. Ἐνθ' αἱ μεταρρυθμίσεις, ἃς ἐπεχείρησεν, εἶχον ἀνάγκην ἀκόμη συντόνου ὑποστηρίξεως, αὐτὸς ἐστράτευσε κατὰ τῶν Περσῶν, ποθὼν εἰς τὰς δάφνας, ἃς ἔδρεψεν παρὰ τοῖς δυτικοῖς λαοῖς μαχόμενος, νὰ προσθέσῃ νέας, νικῶν τοὺς Πέρσας. Ἐπεχείρησε διὰ τοῦτο πρὸς τούτους πόλεμον, ἐνθ' ἠδύναντο νὰ κλείσῃ μετ' αὐτῶν εἰρήνην καὶ ἐντιμον καὶ ἐπωφελῆ, ἣν ἤτησαν αὐτοὶ προθύμως. Ἐν τῷ πολέμῳ τούτῳ, καθὼς παρατηρεῖ ὁ Schlosser,¹ οὔτε σχέδιον εἶχεν ἐτοιμάσαι ὁ Ἰουλιανὸς ὠρισμένον, οὔτε τὴν δύναμιν τῶν ἐχθρῶν καὶ τὴν φύσιν τοῦ τόπου ὑπελόγησεν. Ἐνεκα δὲ ὑπερβολικῆς εἰς ἑαυτὸν πεποιθήσεως, δὲν ἠδυνήθη ἐν τῷ πολέμῳ τούτῳ νὰ ἀναπτύξῃ τὴν μεγάλην αὐτοῦ στρατηγικὴν ικανότητα, ὡς ἄλλοτε. Τὸ ἀπετέλεσμα ὑπῆρξεν οἰκτρόν. Ἀποῦ ἐπροχώρησεν εἰς τὰ ἐνδότερα τῆς Ἀσίας καὶ διέβη τὸν Τίγριν, ἠναγκάσθη νὰ ἐπιχειρήσῃ ὑποχώρησιν ἐν τῷ μέσῳ μεγάλων δυσχερειῶν, ἐν αἷς ὅμως ἐζήτει διὰ τοῦ παραδείγματός του νὰ ἐνθαρρύνῃ τοὺς στρατιώτας,

1. Weltgeschichte IV, 485.

ὡς ὁ Ναπολέων ὑποχωρῶν ἀπὸ Μόσχας, ὑποφύων πᾶσαν στέρξιν ἀγογγύστως καὶ βαδίζων πεζός, καὶ ἐν ταῖς πρώταις τάξεσι πάντοτε μαχόμενος. Ἀλλ' ἐν τινι ἀσημάντῳ συμπλοκῇ, ὅπου ἔδραμεν ἄνευ θώρακος, ὑπὸ βέλους καιρίως πληγείς, ἀπέθανε μετ' ὀλίγον ἐν ἡλικίᾳ μόλις 32 ἐτῶν. Λέγεται δὲ, ὅτι πνέων τὰ λοιπὰ καὶ προβλέπων τὸν θάνατόν του βέβαιον, καθὼς καὶ τὴν ὥς ἐκ τούτου ματαίωσιν τῶν σχεδίων του ἄφρευκτον, λαβὼν ἐκ τῆς πληγῆς του αἷμα, καὶ ῥάνας εἰς τὸν ἄερα, ἔκραξε: «Νενίκηκα! Γαλλισταί!» Ἡ μετὰ ταῦτα ἱστορία ἐπεβεβαίωσε τοὺς λόγους τούτους. Ὁ χριστιανισμὸς ὄντως ἐνίκησε. Μετὰ τοῦ Ἰουλιανοῦ ἀπέθανε καὶ τὸ ἔργον του. Καθὼς αὐτὸς παρῆλθεν ὡς νέος κατὰ τὴν φράσιν τοῦ Hase,¹ οὕτω καὶ τὸ ἐπιχειρήμα του. Οἱ μετὰ τὸν Ἰουλιανὸν αὐτοκράτορες ἢ ἀφῆκαν τὴν ἐθνικὴν θρησκείαν τὴν ἄνευ ἐσωτερικῆς ζωῆς οὕσαν νὰ ἐκπνεύσῃ ἀφ' ἑαυτῆς ἐντελῶς, ἢ κατεδίωξαν αὐτὴν βιαίως, καθὼς Θεοδόσιος ὁ Α', Θεοδόσιος ὁ Β' καὶ Ἰουστινιανὸς ὁ Α'. Πρὸς ὄφελος τῆς ἀνθρωπότητος ἐνίκησεν ὀριστικῶς ὁ χριστιανισμὸς καὶ ἦτο ἐπόμενον ὅτι ἔμελλε νὰ νικήσῃ. Ἡ νίκη του ἦτο νίκη τῆς ἀληθείας κατὰ τοῦ ψεύδους. Ὁ νεκρὸς τοῦ Ἰουλιανοῦ, μετακομισθεὶς εἰς Ταρσὸν, ἐτάφη ἐν τινι προαστείῳ τῆς πόλεως, ἐπὶ δὲ τοῦ τάφου αὐτοῦ ἐπεγράφησαν τὰ ῥήματα ταῦτα:

Ἰουλιανὸς μετὰ Τίγγριν ἀγόρροος ἐνθάδε κεῖται ἀμφοτέρων βασιλέως, τ' ἀγαθοῦ, κρατεροῦ τ' αἰχμητῆς.

Τοιοῦτος ὑπῆρξεν ὁ βίος τοῦ Ἰουλιανοῦ. Ὁ Ἰουλιανὸς ἐπροικίσθη ἐκ φύσεως ὑπὸ μεγάλων προτερημάτων· ἦτο εὐφυής, καὶ διὰ τῆς μεγάλης του ἐπιμελείας κατάρθωσε ν' ἀποκτήσῃ πᾶσαν τὴν παιδείαν τῶν συγχρόνων του, καθὼς δεικνύουσιν αὐτὸν τὰ συγγράμματα αὐτοῦ· ἦτο αὐστηρὸς τὰ ἥθη καὶ καθ' ὅλον τὸν βίον του ἔδειξε σπανίαν σωφροσύνην καὶ ἐγκράτειαν, δυνάμενος νὰ παραβληθῇ καὶ κατὰ τοῦτο πρὸς αὐτοὺς τοὺς ἀσκητὰς τῆς ἐρήμου· ἡγάπα τὴν λιτότητα καὶ τὴν ἀπλότητα τοῦ βίου, ἣν ἐζήτησε νὰ εἰσαγάγῃ καὶ παρὰ τοῖς διεφθαρμένοις συγχρόνοις του· ἦτο χαρκτηρὸς ἡπίου καὶ φιλανθρώπου, ἀποστρεφόμενος τὴν βίαν καὶ ἀποφύγων νὰ καταδιώξῃ καὶ τοιοῦτους, πρὸς οὓς ἐδικαιοῦτο νὰ πράξῃ τοῦτο· ἦτο πρὸς μὲν τοὺς φίλους ἀγαθός, πρὸς δὲ τοὺς ἐχθροὺς γενναῖος καὶ πρὸς τοὺς δυστυχεῖς μεγαλόδωρος. Ὡς ἡγεμὼν δὲ καὶ ἐν Γαλλίᾳ ὦν ἀκόμη Καῖσαρ, καὶ μετὰ ταῦτα ἀφ' οὗ ἐγένετο αὐτοκράτωρ καὶ μονάρχης, ἀνέπτυξε μεγάλως στρατηγικὰς καὶ διοικητικὰς ἀρετάς. Ἀλλ' ἡ ἀγαθὴ αὕτη φύσις, δι' ἣν ἠδύνατο ὁ Ἰουλιανὸς ν' ἀποβῇ εἰς τῶν ἀρίστων ἡγεμόνων τοῦ κόσμου, εἶχε δηλητηριασθῇ καὶ φθαρῇ ὑπὸ μεγάλης τινὸς πλάνης· ἡ πλάνη αὕτη ἦτο ἡ προτίμησις τῆς εἰδω-

1. Kirchengeschichte σελ. 119, ἐκδ. 9.

λολατρίας ἀπὸ τοῦ χριστιανισμοῦ, εἰς ἣν ὤθησαν αὐτὸν, ὡς εἶδομεν, ἐνθεν μὲν αἰ κατὰ τοῦ οἴκου του καταδιώξεις τοῦ Κωνσταντίου, ἡ διὰ τῆς βίας ἐπιβολὴ εἰς αὐτὸν τοῦ χριστιανισμοῦ διὰ τῶν ὀρισθέντων αὐτῷ παρὰ τοῦ θεοῦ του διδασκάλων, καὶ ἡ ἀθλία ἠθικὴ κατάστασις τῶν χριστιανῶν τῶν χρόνων ἐκείνων· ἐτέρωθεν δὲ ἡ σοφιστικὴ διδασκαλία τῶν ἐθνικῶν ῥητόρων, οἵτινες ἐπεισαν αὐτὸν, ὅτι μετὰ τῆς ἐθνικῆς θρησκείας θὰ ἐπαναφέρῃ καὶ τὴν δόξαν τῆς ἀρχαϊότητος. Ἡ πλάνη αὕτη, ἣτις εἶναι κηλὶς τις ἐν τῷ βίῳ του, ἔσχεν ὀλέθρια ἀποτελέσματα, διαφθείρασα τὸν ἄλλως ἀγαθὸν χαρακτῆρά του καὶ ὠθήσασα αὐτὸν εἰς πράξεις ἀνοήτους καὶ ἐπιβλαβεστάτας εἰς τὸ κράτος του. Ἦτο δὲ ἡ πλάνη αὕτη διττὸν λάθος, φιλοσοφικὸν καὶ πολιτικόν· φιλοσοφικὸν μὲν, διότι ἦτο προφανῆς λογικὴ ἀτοπία νὰ προτιμᾷ τὴν πολυθεϊστικὴν θρησκείαν τὴν θεοποιούσαν τὴν κτίσιν, τὴν ἀναπλάττουσαν τοσοῦτον ἀτελεῖς καὶ ἠθικῶς ἐλλιπεῖς θεοὺς, ἢς ἡ λατρεία ἐγένετο πολλαχοῦ καὶ δι' αὐτῶν ἔτι τῶν ἀνθρωποθυσιῶν ἢ δι' ἀκολάστων πράξεων, πλεον τῆς ἀληθῶς φιλοσοφικωτάτης χριστιανικῆς θρησκείας, τῆς διδασκούσης τὴν γνῶσιν καὶ λατρείαν τοῦ ἐνὸς καὶ μόνου ἀληθοῦς Θεοῦ, τοῦ ποιητοῦ τοῦ κόσμου, τοῦ πατρὸς ἡμῶν τοῦ ἐν τοῖς οὐρανοῖς, οὗ ἡμεῖς πάντες εἴμεθα τέκνα, τῆς εἰσαγαγούσης τὴν ἐν πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ λατρείαν, καὶ ἐπιβαλλούσης ὡς νόμον τοῦ βίου τὴν τελειότητα τὴν δικαιοσύνην καὶ φιλανθρωπίαν· πολιτικὸν δὲ, διότι ὡς μονάρχης ἀντὶ νὰ περιορισθῇ νὰ παράσχῃ εἰς πάντας τοὺς ὑπηκόους αὐτοῦ τὸ δίκαιον καὶ νὰ ἀσφαλίσῃ τὴν ἐλευθερίαν, μεταμορφούμενος εἰς θρησκευτικὸν μεταρρυθμιστὴν, ἠθέλησε νὰ ἐπιβάλλῃ εἰς τὸ κράτος τὴν θρησκείαν ὑπὸ τοῦ μεγίστου καὶ καλλίστου μέρους τῶν ὑπηκόων του ἀποκρουσμένην, καὶ ὡς ἐκ τούτου ἐγέννησεν ἐν τῷ κράτει αὐτοῦ μεγάλως ταραχὰς, αἵτινες ἐὰν ἐπέζη μετὰ τὸν πρὸς τοὺς Πέρσας πόλεμον, ἠδύναντο νὰ ρίψωσιν αὐτὸ εἰς φοβερώτατον ἐμφύλιον θρησκευτικὸν πόλεμον.

Καὶ οὕτω κρίνουσι περὶ Ἰουλιανοῦ πάντες σχεδὸν οἱ σπουδαῖοι ἱστορικοί. Παρὰλείπων τὰς γνώμας τῶν διασημοτάτων ἐκκλησιαστικῶν ἱστορικῶν Νεάνδρου, Γκίζελερ καὶ Χάτζε, ὧν ὡς θεολόγων ἡ κρίσις ἠδύνατο νὰ θεωρηθῇ ὡς μεροληπτικὴ, ἀρκούμαι νὰ παραθέσω ἐνταῦθα τὴν περὶ αὐτοῦ κρίσιν δύο ἐξόχων ἱστορικῶν, τοῦ γερμανοῦ Σλόσσερ, τοῦ συγγράψαντος τὴν καλλίστην σχεδὸν γενικὴν τοῦ κόσμου ἱστορίαν, καὶ τοῦ Ἀγγλοῦ Γίββωνος, ἀνδρῶν ἀμφοτέρων ἀπαθεστατάτων κριτῶν ἐπὶ τῆς προκειμένης παριστάσεως. Ὁ Σλόσσερ, ἀφοῦ ἐξύμνησε τὰς ἐξόχους ἀρετάς καὶ τὰ ἔκτακτα προτερήματα τοῦ πνεύματος καὶ τῆς καρδίας του, κρίνων τὸν

Ἰουλιανὸν, προσθέτει τὰ ἑξῆς: «Τὸ θῆμα ἐκεῖνο τῆς ἐπιστροφῆς εἰς τὴν εἰδωλολατρείαν καὶ τῆς ἐπιχειρήσεως τῆς ἀνορθώσεως ταύτης ἐν τῷ κράτει ὑπῆρξεν ἀσύνητος ἀντίστασις κατὰ τοῦ πνεύματος τῆς ἐποχῆς, ὅπερ ἦτο εὖνουν τῷ χριστιανισμῷ, καὶ τὸ ὅποιον ἔπρεπε νὰ διευθύνῃ, ἀντὶ νὰ θελήσῃ νὰ ἀντιπράξῃ κατ' αὐτοῦ. Ὁ Ἰουλιανὸς ἤλπιζεν, ὅτι θὰ ἠδύνατο εἰς τὴν ἡδὴ νεκρὰν ἐλληνορωμαϊκὴν θρησκείαν, ἣν ἐννοεῖ κατὰ τὸν τρόπον τῶν νεοπλατωνικῶν, νὰ ἐμπνεύσῃ νέαν ζωὴν διὰ μυστικῶν ἀλληγορικῶν ὁνείρων. Μόνον σχολαστικὸς τις ἐστερημένος τῆς γνώσεως τοῦ πρακτικοῦ βίου ἠδύνατο νὰ φαντασθῇ, ὅτι ἦτο δυνατόν φαντασιολογούμενα τι, ἐκ ποιήσεως, φιλοσοφίας καὶ δεισιδαιμονίας ἀπαρτισθῆν, νὰ καταλάβῃ τὴν θέσιν τῆς θρησκείας. Ἡδύνατο μὲν νὰ καταφέρεται κατὰ τῶν φιλονεϊκῶν καὶ φανατικῶν καὶ σχολαστικῶν χριστιανῶν κληρικῶν, οἵτινες διέστρεφον ἐντελῶς τὴν θείαν διδασκαλίαν τοῦ ἀρχηγοῦ τοῦ χριστιανισμοῦ, καὶ νὰ ἀπομακρύνῃ αὐτοὺς ἀφ' ἑαυτοῦ, ἀλλ' ἀντὶ τούτων ἐπροτίμησε γελοίους σοφιστάς, στενοκεφάλους, φλυαροὺς καὶ μυστικούς ἐρμηνευτὰς τῆς μυθολογίας, οἵτινες δὲν ἦσαν κρείττονες τῶν χριστιανῶν ὑποκριτῶν, οὓς εἶχεν εὐνοήσει ὁ Κωνσταντῖος.»¹ Ὁ δὲ Γίββων, εἰς τοῦ ὁποῦ τὴν περὶ Ἰουλιανοῦ κρίσιν πρέπει νὰ δοθῇ ἔτι μεγαλειτέρα σημασία, διότι εἶναι γνωστὸν, ὅτι οὗτος ἦτο μᾶλλον προδιατεθειμένος, ὡς ἐχθρικῶς διακείμενος πρὸς τοὺς χριστιανούς τῆς τότε ἐποχῆς, νὰ ἀνυψώσῃ καὶ δικαιολογήσῃ τὸν Ἰουλιανὸν ἢ νὰ κατακρίνῃ, λέγει περὶ αὐτοῦ: «Ὁ φανατισμὸς πρὸς τὴν ἐθνικὴν θρησκείαν διέφθειρε τὴν καρδίαν καὶ τὴν διανοίαν τοῦ ἀξίου τούτου ἡγεμόνος.»² Ἡ ἀποστασία αὐτοῦ ἐβλάψε τὴν φήμην του, ὁ δὲ φανατισμὸς, ζητῶν νὰ ἐπισκοτίσῃ τὸ ὄνομα αὐτοῦ, ἐμεγάλυνε τὰς ἀληθείας ἢ νομιζομένας ἐλλείψεις του. Ἄλλοι πάλιν ἐξ ἐναντίας προκαταλήψεως ἐθεώρησαν αὐτὸν ὡς φιλόσοφον τινα μονάρχην, ὅστις δῆθεν ἠθέλησε νὰ προστατεύσῃ ἐπίσης τὰς διαφόρους θρησκευτικὰς μερίδας τοῦ κράτους του καὶ νὰ καταπαύσῃ τὸν θρησκευτικὸν πυρετὸν, ὑπὸ τοῦ ὁποῦ εἶχε καταληφθῇ ὁ λαὸς ἀπὸ τῶν χρόνων τοῦ Διοκλητιανοῦ μέχρι τῆς ἐποχῆς τοῦ ἀγίου Ἀθανασίου. Ἀκριβεστέρως ἐξέτασις τοῦ χαρακτῆρός του καὶ τῶν πράξεων του παρέχει ἡμῖν ἡ τὸν εὐνοϊκὴν γνώμην περὶ αὐτοῦ ὡς ἡγεμόνος, ὅστις παρεπλανήθη ὑπὸ τοῦ μολύσματος τῆς ἐποχῆς του (ὁ Gibbon ἐννοεῖ τὴν τότε κατέχουσαν τὸν κόσμον θρησκομανίαν). Ἡμεῖς νῦν εὐρίσκόμεθα εἰς καλλιτέραν θέσιν δυνάμενοι νὰ συγκρίνωμεν τοὺς χαρακτηρισμοὺς, οὓς κατέλιπον ἡμῖν οἱ ἐνθερμότεροι θαυμασταί του καὶ οἱ φανατικώτεροι ἐχθροί του... Ὁ Ἰου-

1. Weltgeschichte IV, 479.

2. Gibbon, 341.

λιανὸς ἐκυριεύθη ὑπὸ θρησκευτικῆς τινος ἐμπαθείας, ἣτις ἐξελέγχει ἑλλειψιν πολιτικοῦ νοός. Ἐμπαθὲς ἀφοσίωσις εἰς τοὺς θεοὺς τῶν Ἀθηνῶν καὶ τῆς Ῥώμης ἦτο τὸ ἐπικρατοῦν ἐν αὐτῷ πάθος. Προλήψεις δὲ δεισιδαίμονες ἀπεπλάνων καὶ διέφθειρον τὰς δυνάμεις τοῦ ἄλλως πεφωτισμένου πνεύματός του, καὶ φάσματα μὴ ἔχοντα ὑπαρξίν εἰμὴ μόνον ἐν τῇ φαντασίᾳ του, ἐξήσκησαν παρ' αὐτῷ ὀλεθρίαν ἐπιρροὴν ὡς πρὸς τὴν κυβέρνησιν τοῦ κράτους του. Ὁ ζῆλος τῶν χριστιανῶν, οἵτινες περιεφρόνουν τὴν ἐθνικὴν λατρείαν καὶ ἀνέτρεπον τοὺς βωμοὺς τῶν μυῦθων θεοτήτων του, ἤγειραν ἐν αὐτῷ μῖσος ἀδιάλλακτον πρὸς τὴν πολυαριθμοτέραν μερίδα τοῦ κράτους του, καὶ ἡ ἐπιθυμία τῆς νίκης καὶ ὁ φόβος τῆς ἀποτυχίας ὥθουν ἐνίοτε αὐτὸν εἰς τὸ νὰ παραβαίνει τοὺς κανόνας τῆς συνέσεως καὶ αὐτῆς ἔτι τῆς δικαιοσύνης.»¹

Τοιοῦτος ὑπῆρξεν ὁ Ἰουλιανὸς κατὰ τὴν ἐτυμηγορίαν τῆς ἱστορικῆς ἐπιστήμης. Ἀνὴρ μεγάλων φυσικῶν προτερημάτων, ὅστις ἠδύνατο καὶ μέγας νὰ ἀναδειχθῇ, ὅστις ὅμως διέπραξεν ἐν τῷ βίῳ του μέγα τι λάθος, ὀλέθριον καὶ ἑαυτῷ καὶ τῷ κράτει του, τὸ ὅτι ἠθέλησε νὰ ἐπανορθώσῃ τὴν εἰδωλολατρείαν καὶ νὰ παραγκωνίσῃ τὸν χριστιανισμόν.

Α. ΔΙΟΜΗΝΗΣ ΚΥΡΙΑΚΟΣ.

ΤΟ ΥΠΕΡΩΚΕΑΝΙΟΝ ΚΑΛΩΔΙΟΝ

Ἐν ἔτει 1850 ἐρρίφθη τὸ πρῶτον ὑποβρύχιον καλώδιον μεταξὺ Ἀγγλίας καὶ Γαλλίας, ἀλλ' ἡ πρώτη ἀπόπειρα ὅπως συνδεθῇ ἡ Εὐρώπη μετὰ τῆς Ἀμερικῆς διὰ τηλεγραφικοῦ καλωδίου χρονολογεῖται ἀπὸ τοῦ ἔτους 1857. Ἡ πρώτη αὕτη δοκιμὴ ἀπέτυχεν, ἡ αὐτὴ δὲ ἐταιρία ἤρξατο τὸ ἐπόμενον ἔτος 1858 νέαν ἀπόπειραν.

Τὸ καλώδιον ἐφορτώθη ἐξ ἡμισείας εἰς δύο πλοῖα, εἰς τε τὸ ἀγγλικὸν ἀτμόπλοιο Ἀγαμέμνονα καὶ εἰς τὸν ἀμερικανικὸν ἀτμοδρόμονα Νιαγάραν. Τὰ δύο ἀτμόπλοια συνητηθήσαν ἐν τῷ μέσῳ τοῦ ἀπεράντου Ἀτλαντικοῦ Ὠκεανοῦ, εἰς ἴσην ἀπὸ τῶν δύο κόσμων ἀπόστασιν, συνδέσαντα δὲ τὰ ἄκρα τῶν καλωδίων τῶν ἤρξαντο τὴν καταβύθισιν τοῦ μὲν Νιαγάρᾳ διευθυνομένου πρὸς τὴν Ἀμερικὴν, τοῦ δὲ Ἀγαμέμνονος ἐπανακάμπτοντος ἡρέμα πρὸς τὴν Εὐρώπην. Μετὰ πλείστα ὅσας δραματικὰς περιπετείας ἡ δευτέρα αὕτη ἀπόπειρα ἀπέτυχε καὶ πάλιν, τὰ δύο πλοῖα ἐπανῆλθον εἰς Ἰρλανδίαν. Ἡ ἀποτυχία αὕτη ἠδύνατο ν' ἀπελπίσῃ ἄνδρας ἡττον ἐπιχειρηματίας, ἀλλ' οὐχὶ τοὺς διευθύνοντας τὴν ὑπερωκεάνιον ἑταιρίαν, οἵτινες εἶχον ἀποφασίσαι τὴν ἐξάντλησιν καὶ τῶν ἐσχάτων κεφαλαίων των. Κατὰ τὸ αὐτὸ ὅθεν ἔτος 1858 ὁ Ἀγαμέμνων καὶ ὁ Νιαγάρᾳς ἀπεπειράθησαν καὶ τρίτην

1. Αὐτόθι, 516.

δοκιμήν. Ἀλλ' αἱ περιπέτειαι δὲν ἔλειψαν. Οὕτως ἡμέραν τινα φάλαίνα ἐρεθισθεῖσα ἀπὸ τὸ καλῶδιον τὸ ὁποῖον ἐκρέματο ὀπισθεν τοῦ Ἀγαμέμνονος, εὐηρεστήθη νὰ παίξῃ μετ' αὐτοῦ, κτυποῦσα τὸ ὕδωρ διὰ τῆς οὐρᾶς τῆς καὶ ἐκσπρονδονίζουσα αὐτὸ εἰς μέγα ὕψος. Ἐπὶ τινὰς στιγμὰς ἐνεβλήθησαν εἰς μεγίστην ἀνησυχίαν, ἀλλ' εὐτυχῶς τὸ θαλάσσιον τέρας καταδύσαν ἐξηφανίσθη.

Ἀλλήν τινα ἡμέραν οἱ Ἀγγλοι τοῦ Ἀγαμέμνονος παρετήρησαν Ἀμερικανικὸν πλοῖον διευθυνόμενον κατ' εὐθείαν πρὸς αὐτοὺς, ὑπῆρχε δὲ φόβος μήπως τὸ πλοῖον τοῦτο διερχόμενον ὀπισθεν τοῦ Ἀγαμέμνονος ἀποσπάσῃ τὸ καλῶδιον, ὡς ἡ χελιδὼν ἀναρπάξει τὸν ἱστὸν ἀράχνης. Οἱ Ἀγγλοι ἔρριψαν ἀμέσως βολὴν πυροβόλου ὅπως τοὺς εἰδοποιήσωσιν, ἀλλ' οἱ Ἀμερικανοὶ ὡς φαίνεται ἔχουσι κακὴν κεφαλὴν, προτιμῶσι δὲ νὰ θαδίζωσι κατ' εὐθείαν. Ἐν τῷ ἅμα βίπτεται δευτέρα βολὴ τηλεβόλου, τὴν φορὴν δὲ ταύτην οἱ Ἀμερικανοὶ ἤκουσαν τὴν σφαῖραν συρίζουσαν ὑπὲρ τὴν κεφαλὴν των καὶ ἀπεφάσισαν νὰ λοξοδρομήσωσι διαμαρτυρόμενοι. Ἐν τούτοις ὁ Ἀγαμέμνων ἠκολούθει τὴν πορείαν του ἀπαράχως. Τότε δὲ μόλις οἱ Ἀμερικανοὶ παρατηρήσαντες τὸ καλῶδιον ἤρξαντο ἐνθουσιωδῶς ἐπευφημοῦντες, ἀλλ' εἰς τὰς ἐπευφημίας ταύτας οἱ Ἀγγλοι οὐδόλως ἀπήντησαν.

Ἡ 4 Αὐγούστου τοῦ ἔτους 1858 εἶναι ἡ ἀξιωματικὸς ἡμέρα διὰ τὴν ἱστορίαν τοῦ τηλεγράφου, καθόσον τὴν ἡμέραν ταύτην ὁ Ἀγαμέμνων προσήγγιζεν εἰς Ἰρλανδίαν, συγχρόνως δὲ τηλεγράφημα διαβιβασθὲν δι' αὐτοῦ τούτου τοῦ καλῶδιου ἀνήγγειλε τὴν ἀφίξιν τοῦ Νιαγάρα εἰς τὰς ἀκτὰς τῆς Νέας Γῆς. Οὕτω δὲ κατεδέχθη καὶ εἰς τοὺς μᾶλλον ἀπαισιοδόξους ὅτι ὁ ἠλεκτρισμὸς δύναται νὰ διελάσῃ δι' ὅλου τοῦ Ἀτλαντικοῦ Ὠκεανοῦ χωρὶς ν' ἀπωλεσθῇ καθ' ὁδόν. Ἡ βασίλισσα τῆς Ἀγγλίας, διατρέβουσα τότε ἐν Χερσβούργῳ τῆς Γαλλίας μετὰ τοῦ Ναπολέοντος Γ', ἀντήλλαξε συγχαρητήρια ἠλεκτρικῶς μετὰ τοῦ Προέδρου τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν τῆς Ἀμερικῆς, εἰς ἃ ἐπηκολούθησαν ἀναρίθμητα ἰδιωτικὰ τηλεγραφήματα.

Ἡ Εὐρώπη καὶ ἡ Ἀμερική, οἱ δύο οὗτοι κόσμοι οἱ ἐπὶ τοσοῦτον χρόνον ἀγνοοῦντες ὁ εἰς τὴν ὑπαρξίν τοῦ ἄλλου, οὗς συνέδεσε μὲν ἡ μεγαλοφυΐα τοῦ Χριστοφόρου Κολόμβου, διεχώριζε δὲ ἡ φύσις διὰ τοῦ ἀπεράντου Ὠκεανοῦ, οἱ δύο οὗτοι κόσμοι συνεδέθησαν ἤδη στενωτέρων, συνομιλοῦντες καὶ πείνοντες πρὸς ἀλλήλους τὴν χεῖρα.

Ἐν Νέα Ὑόρκῃ ἡ χαρὰ ὑπῆρξεν ὑπέρμετρος. Εἰς τῶν ἱδρυτῶν τῆς κολοσσιαίας ταύτης ἐπιχειρήσεως, ὁ Κύριος Field, ἤχθη ἐν θριάμβῳ ὑπὸ ἐκατοστῶς χιλιάδων πολιτῶν ἀλλ' εἰς τοιοῦτον

βαθμὸν, ὥστε ἐπὶ πολλὰς ἐβδομάδας ἡ ζωὴ του διέτρεχε τὸν ἔσχατον κίνδυνον. Κατὰ τὴν ἐνθουσιώδη ταύτην διαδήλωσιν τὸ Μέγαρον τῆς Διοικήσεως ἐκαίετο, ἀλλ' ἡ ἀπώλεια αὕτη δὲν κατίσχυσε ποσῶς νὰ διαταράξῃ τὴν Ἀμερικανικὴν τελετήν, τὸ δὲ Μέγαρον κατεβίβρωσκον ἐλευθέρως καὶ ἡσύχως αἱ φλόγες.

Ἀλλὰ δυστυχῶς ἡ χαρὰ αὕτη ὑπῆρξε βραχυχρόνιος, διότι ἐγνώσθη ταχέως ὅτι τὸ καλῶδιον ἡσθάνει βαρέως, ὅτι οἱ λόγοι του ἀπέβαινον ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον συγκεχυμένοι καὶ ὅτι ἐπὶ τέλους κατέστη ἐντελὴς ἄφρονον ἀφοῦ εἰργάσθη ἐπὶ ἓνα μόνον μῆνα.

Ἡ οἰκτρά αὕτη ἀποτυχία μετὰ τόσας ἐλπίδας διετάραξε τὴν δημοσίαν πίστιν. Αἱ ἐφημερίδες ἐπληρώθησαν ἄρθρων σφοδρῶς ἐπικρινέουσαι καὶ καταδικάζουσαι. Σοφοὶ κατεδείκνυντο ὅτι ἡ ἐπιχειρήσις αὕτη ἦν ἀληθῆς τρέλλα. Ἐν τούτοις οἱ ἱδρυταὶ οὐδόλως ἀπεθαβύνθησαν. Ἰδίᾳ δὲ ὁ Κύριος Field, ἰαθεὶς ἀπὸ τὰς συνεπειὰς τῆς θριαμβευτικῆς αὐτοῦ πορείας, ἐπανῆλθεν εἰς Εὐρώπην καὶ ἤρξατο ἐργαζόμενος. Ἀνεκάλυψε νέα μηχανήματα, νέα συστήματα καλῶδιων, νέας συσκευάς. Ἀλλ' ἐχρειάσθησαν ἑπτὰ ὅλα ἔτη ὅπως εὐρεθῶσι νέοι μέτοχοι καὶ νέα ἑκατομμύρια.

Τέλος κατὰ τὴν ἀνοιξιν τοῦ 1865 νέον καλῶδιον εἶχε κατασκευασθῇ.

Ἀλλ' ἀπὸ τοῦδε νέον πρόσωπον ἀναφαίνεται ἐπὶ τῆς σκηνῆς, ὁ Μέγας Ἀνατολικὸς ἢ Λεβιάθαν. Τὸ τεράστιον τοῦτο πλοῖον ἔχει μῆκος πλέον τῶν 500 μέτρων (ἥτοι ἀπὸ τῆς πλατείας τοῦ Συντάγματος μέχρι τῆς Ὠραίας Ἑλλάδος περίπου) καὶ 25 μέτρα πλάτος, δυνάμει 60,000 ἵππων. Φέρει πλήρωμα 500 ἀνδρῶν καὶ διευθύνεται ὑπὸ τοῦ πλοιάρχου Anderson. Τὴν 23 Ἰουλίου 1865 ὁ Λεβιάθαν καταβροχθίσας τὸ μέγα τοῦ καλῶδιου φορτίον, ἀποπλέει συνοδεύμενος κατὰ τὰ πρῶτα αὐτοῦ θήματα ἀπὸ πλεῖστα ἀτμόπλοια προσελθόντα ἐκ διαφόρων τῆς Ἀγγλίας λιμένων, ὅπως χαιρετίσωσι τὸν μέγαν τοῦτον κολοσσόν, τὸ σέμνωμα καὶ τὴν ἐλπίδα τῆς νεωτέρας βιομηχανίας.

Κάλλιστα ἠδύνατο νὰ παρομοιωθῇ τὴν στιγμήν ταύτην ὁ Λεβιάθαν πρὸς μεγαλοπρεπῆ κύκνον συμπαρασύροντα εἰς τὴν πορείαν του πλεθὺν μικρῶν νεοσσῶν.

Ἡ ἐφημερίς τοῦ πλοῦ τοῦ Λεβιάθαν ἦν λίαν συγκινητική. Ἐπὶ εἴκοσι τέσσαρας ὥρας τὸ πᾶν ἔβαινε καλῶς, εἶχε δὲ ἤδη ριφθῇ καλῶδιον μήκους 150 χιλιομέτρων ὅτε παρετήρησαν ὅτι μετὰ τῆς Ἰρλανδίας τηλεγραφικῇ διὰ τοῦ καλῶδιου συγκοινωνία εἶχε διακοπῇ. Ζωηρὰ συζητήσεις ἠγέρθη, τῶν μὲν διατεινομένων ὅτι τὸ καλῶδιον ἀπεκόπη παρὰ τὴν ἀκτὴν, τῶν δὲ ὅτι τὸ καλῶδιον ὑπέστη βλάβην εἰς ἀπόστασιν 20 χιλιομέτρων ἀπὸ τοῦ πλοίου, ἕνεκα τῆς ὁποίας

τὸ ἠλεκτρικὸν ρεῦμα μετέβαινε εἰς τὴν θάλασσαν. Ἡ τελευταία αὕτη γνώμη ἐφάνη μᾶλλον πιθανή, καθόσον ἐστηρίζετο ἐπὶ δοκιμῶν δι' εὐαισθήτου γαλβανομέτρου. Ἀνέσυρον καὶ πάλιν τὸ καλῶδιον, παρετήρησαν δὲ εἰς τὸ ὑποδεχθὲν σημεῖον μετ' ἐκπλήξεως σιδηροῦν ἦλον ἐμπεπηγμένον εἰς τὸ καλῶδιον, τὸν ὁποῖον κακοῦργος χεὶρ εἶχεν ἐμπήξει. Τρεῖς τὸ αὐτὸ ἐπανελήφθη καὶ ἐκ τρίτου ἐβεβαιώθη ὅτι μεταξὺ τῶν ἐργατῶν ὑπῆρχεν ἄθλιον ὃν τὸν ὁποῖον εἶχεν ὀκισθῇ νὰ καταστρέψῃ τὸ καλῶδιον. Τέλος καὶ ἐκ τρίτου ἀνεσχευάσθη ἡ σκόπιμος αὕτη βλάβη, ὁ δὲ Λεβιάθαν ἔπλεε πρὸς τὴν Νέαν Γῆν πλήρης ἐλπίδων, ὅτε ἡμέραν τινα περὶ τὴν μεσημβρίαν, οἱ ἄνθρωποι οὗτοι οἴτινες ἐπὶ δεκαετίαν ἐθυσίαζον τὴν ζωὴν καὶ τὴν περιουσίαν των διὰ τὴν ἐπιχειρήσιν ταύτην, ἔσχον τὴν θλιβεράν ὄντως ἀτυχίαν νὰ ἴδωσι τὸ καλῶδιον διαβρήγνυμενον καὶ καταβυθιζόμενον εἰς τὰ ἀχανῆ τοῦ Ὠκεανοῦ ὕδατα.

Ἐπὶ τινες στιγμὰς οἱ πάντες κατελήφθησαν ὑπὸ ἀπελπισίας, καὶ αὐτὸς ὁ μέγας ἐπιχειρηματίας Κύριος Field ἤρξατο πιστεύων ὅτι τὸ ἔργον ἦν ὄνειρον παράφρονος. Ἀλλ' ὁ Ἀγγλος συντάκτης αὐτοῦ Canning, ἀπαθέστερος ὢν τοῦ Ἀμερικανοῦ, ἐδήλωσεν ἀπαθῶς ὅτι τὸ καλῶδιον ἐθράυσθη καὶ ὥφειλον ἐπόμενος νὰ τὸ ἀνεγκύσωσιν ἐκ νέου. Πρὸς τοῦτο κατεσκευάσαν ἄγαν μήκους πολλῶν χιλιομέτρων δι' ἀλύσεων καὶ σιδηρῶν ράβδων, δι' ἧς κατῴρθωσαν μὲν ἐπανειλημμένως νὰ συλλάβωσι τὸ καλῶδιον, ἀλλ' ἐκάστοτε αἱ ἀλύσεις ἐθραύοντο. Ἐπὶ δέκα ἡμέρας ὁ Canning, ἀκίνητος ἐν τῷ μέσῳ τοῦ Ὠκεανοῦ, προσεπάθει δι' ὅλων τῶν μέσων ν' ἀνασύρῃ τὸ καλῶδιον, μὴ θέλων νὰ ἐπανεέλθῃ εἰς Ἀγγλίαν πρὶν ἢ κατορθώσῃ τὸν σκοπὸν του.

Ὁ Λεβιάθαν ἐπανῆλθεν εἰς Ἀγγλίαν, φέρων τὰς λεπτομερείας τῆς νέας ταύτης καταστροφῆς. Εἶναι δὲ ἀξιοπερίεργος ἡ ἀπάθεια μεθ' ἧς οἱ διευθύνοντες τὰ τῆς Ἑταιρίας ταύτης ἐδέχθησαν τὴν εἰδησιν ταύτην. Συνῆλθον εἰς συμβούλιον, τὴν ἐπαύριον δὲ ἐδημοσίευσαν εἰς τὰς ἐφημερίδας τοῦ Λονδίνου ἀγγελίαν καθ' ἣν ἀπεφαινόντο ὅτι οὐδεμίαν ἀμφιβολίαν ἔχουσι περὶ τῆς πλήρους ἐπιτυχίας τοῦ ἔργου κατὰ τὴν ἀνοιξιν τοῦ ἐπομένου ἔτους, καὶ ὅτι ἔχουσι τελείαν ἀπόφασιν νὰ συνδέσωσι τηλεγραφικῶς τὴν Εὐρώπην μετὰ τῆς Ἀμερικῆς ὅτι δὲ κατὰ τὸ προσεχὲς ἔαρ ὅχι μόνον θ' ἀνασχευάσωσι τὸ ἤδη ριφθὲν καλῶδιον, ἀλλὰ καὶ δεύτερον θὰ ρίψωσι πλεῖστον τοῦ πρώτου.

Οὕτως ἡ ἐπιχειρήσις ἀποτυχούσα ἀπαξ κατὰ τὸ 1856, δις κατὰ τὸ 1858, ἐτι ἀπαξ κατὰ τὸ 1865 διὰ τοῦ Λεβιάθαν, ἄρχεται πάλιν κατὰ τὸν Ἰούλιον τοῦ 1866. Ὁ Λεβιάθαν ἦν ἐτοιμος πρὸς ἀναχώρησιν φέρων ἐπὶ τῶν πλευρῶν ἰσχυρὰς μηχανὰς πρὸς ἀνέλκυσιν τοῦ καλῶδιου τοῦ

1865, καὶ νέον καλῶδιον. Τὸ καλῶδιον τοῦτο φέρει εἰς τὸ κέντρον σύρματα ἐξ ἐρυθροῦ χαλκοῦ ἅτινα ἄγουσι τὸ ἠλεκτρικὸν ρεῦμα, εἰς δὲ περιτυλιγμένα διὰ τεσσάρων στρώσεων γουτταπέρας, ὕλης ἀπομονωτικῆς. Πέριξ δὲ δέκα σύρματα ἐκ σιδήρου περιβεβλημένα μὲ κἀνναβεχορησιμῶσιν ὅπως ἀνθίστανται εἰς τὴν διάρρηξιν κατὰ τὴν καταβύθισιν τοῦ καλῶδιου. Ἐν χιλιόμετρον ἐκ τοῦ καλῶδιου τούτου θαρύνει 800 χιλιόγραμμα, ἀλλ' ἐν τῷ ὕδατι τὸ βάρος τοῦτο ἐλαττοῦται κατὰ τὸ ἡμισυ. Τὸ ὅλικόν μῆκος τοῦ καλῶδιου ἀνῆρχετο εἰς 4,000 χιλιόμετρα, τὸ δὲ ὅλικόν βάρος εἰς 3,200 περίπου τόνους.

Τὴν 13 Ἰουλίου, ἡμέραν Παρασκευῆν, ἤρξατο ὁ Λεβιάθαν ἐκτυλίσσων καὶ καταβυθίζων τὸ καλῶδιον. Ὁ διάπλους ἦν ἐξαίσιος, ἡ δὲ διὰ τοῦ καλῶδιου μετὰ τῆς Ἰρλανδίας τηλεγραφικὴ συγκοινωνία οὐδ' ἐπὶ στιγμὴν εἶχε διακοπῇ. Ἐκαστὴν ἑσπέραν ἐφημερίς τυπουμένη ἐν τῷ ἀτμοπλοίῳ ἐμπεριεῖχε τὸ δελτίον τῶν χρηματιστηρίων τοῦ Λονδίνου καὶ τῶν Παρισίων, εἰδήσεις τῆς Ἰταλίας καὶ τῆς Γερμανίας, τῶν Ἰνδιῶν καὶ τῆς Κίνας.

Ἐν τούτοις οἱ ἐπιβάται τοῦ Λεβιάθαν, ἐνθουμούμενοι τὰς παρελθούσας ἀποτυχίας, εὐρίσκοντο εἰς διηνεκὴ ἀνησυχίαν. Τὴν 27 Ἰουλίου τέλος, ἡμέραν Παρασκευῆν, μετὰ 14 ἡμερῶν πλοῦν οἱ ἐν τῷ Λεβιάθαν ἀνεγνώρισαν μετὰ μεγίστης συγκινήσεως τὰς ἀκτὰς τῆς Νέας Γῆς, ἃς ἐκάλυπτεν ομίχλη.

Τὴν ἑσπέραν τῆς ἀφίξεως τοῦ Λεβιάθαν εἰς τὴν Νέαν Γῆν, ὁ λιμὴν παρίστα θέαμα ἐξαίσιον. Ἡ τε γῆ καὶ ἡ θάλασσα εἶχον ὄψιν ἑορτῆς ὅπως ἀσυνήθην εἰς τὰς ὑπερβορείους ταύτας χώρας. Στρατιαὶ ὁλόκληραι πλοίων περιεκύκλουν τὸν μέγαν κολοσσόν, μεταφέρονσαι εἰς αὐτὸν ἀπειρίαν περιέρρων κατοίκων τῆς Νέας Γῆς.

Ὁ Λεβιάθαν, ἐκτελέσας τὸ πρῶτον μέρος τῆς ἀποστολῆς του, ἀπῆλθε πρὸς ἀνεύρεσιν τοῦ διασπασθέντος πρώτου καλῶδιου καὶ ἀνέλκυσιν αὐτοῦ ἐκ βάθους τεσσάρων χιλιάδων μέτρων ἀπὸ τὰ ἀχανῆ τοῦ Ὠκεανοῦ ὕδατα.

Φαίνεται ὅτι ἡ τύχη, ἕνεκα τῶν ἐπιμόνων προσπαθειῶν τῶν ἀνδρῶν τούτων, ἠθέλησε νὰ εὐνοήσῃ τὰς ὑπερμέτρους αὐτῶν ἐπιθυμίας. Ἡ ἄγαν ριφθεῖσα συνέλαβε τὸ καλῶδιον, οὐ τινος ἡσθάνοντο τὸ βάρος αὐξάνον ἐφόσον ἀνεσύρετο πρὸς τὴν ἐπιφάνειαν τῆς θαλάσσης. Πάντες συνέβρευσαν πρὸς τὸ μέρος ὅθεν ἀνεσύρετο τὸ καλῶδιον. Ὅταν δὲ τοῦτο ἀνεφάνη κεκαλυμμένον ἐκ λευκῆς ἱλύος, ἐνθουσιώδεις ἐπευφημίαι ἠκούσθησαν πανταχόθεν· ἀλλ' αἰφνης, καθ' ἣν στιγμήν ἐμελλε νὰ προσδεθῇ ἐπὶ τοῦ πλοίου, ἀπεσπάσθη τῆς ἄγρας καὶ κατέπεσε βαρέως εἰς τὸν πυθμένα τῆς θαλάσσης. Ἀλλὰ τὸ εἶδον, τῷ ὧμίλησαν καὶ δὲν ἀπηλπίσθησαν. Ἐβρίψαν ἐκ

νέου τὴν ἀτελεύτητον τὸ μῆκος ἄγρην, ἥτις ἐ-
δαπάνη ὥρας ὀλοκλήρους ἕως οὐ κατέλθῃ μέχρι
τοῦ πυθμένος τῆς θαλάσσης. Ταύτην δ' Αεθιάθην
ἔσυρεν ἐπὶ τοῦ πυθμένος ἐπὶ ἡμέρας ὀλοκλήρους,
μέχρις οὗ ἀντίστασις ἐδείκνυνεν ὅτι τὸ καλὸν
διὸν συνελήφθη. Τέλος μετὰ δεκαπέντε ἀπο-
πείρας διαρκεσάσας τριάκοντα ὕλας ἡμέρας, τὸ
καλὸν ἀπεσύρθη, τὴν φορὰν δὲ ταύτην τὸ
ἐδέχθησαν μετὰ νεκρικῆς σιγῆς, ἄχρις οὐ προ-
σεδέθη στερεῶς εἰς τὸ πλοῖον.

Ἀλλὰ παρίστατο σπουδαῖον ζήτημα. Ἐὰν
δηλ. τὸ καλὸν ὑπέστη βλάβην τινὰ ἢ ἐὰν ἡ
συγκοινωνία ἦτο διακεκομμένη μετὰ τῆς Ἰρλαν-
δίας, θὰ ἦτον ἐντελὴς ἄχρηστον. Πρὸς τοῦτο ἔ-
πρεπε νὰ σταλῇ δι' αὐτοῦ ἐν τηλεγράφῳ εἰς
Ἰρλανδίαν καὶ νὰ ληφθῇ καὶ ἡ ἀπάντησις.

Κατὰ τὴν στιγμήν ταύτην τὸ πλήρωμα ἔ-
μενε σιωπηλόν, καθόσον δὲν ἐτόλμα νὰ ἐπιδοθῇ
εἰς χαρὰν, ἔνεκα τῶν παρελθουσῶν συμφορῶν.
Πάντες οἱ ἀρχηγοὶ τῆς ἐπιχειρήσεως συνῆλθον
εἰς τὸ ἐν τῷ πλοίῳ τηλεγραφικὸν γραφεῖον ἀ-
ναμένοντες τὸ ἄκρον τοῦ καλωδίου. Ἐπὶ τέλους
προσῆλθεν ὁ τηλεγραφητής Smith σύρων τὸ ἄ-
κρον τοῦ καλωδίου, καὶ προσήρμοσε τοῦτο εἰς
τὰς τηλεγραφικὰς συσκευὰς, ἐκάθησε δ' ἐνώπιον
αὐτῶν ἐν τῷ μέσῳ νεκρικῆς σιγῆς. Οὐδεὶς ἐ-
τόλμα νὰ ἐκβάλῃ τὴν ἐλαχίστην πνοήν, πάντων
δὲ τὰ βλέμματα προσηλώθησαν μετ' ἀνυπομονη-
σίας ἐπὶ τοῦ τηλεγραφητοῦ.

Μετὰ δοκιμὴν δέκα λεπτῶν ὁ τηλεγραφητής
ρίψας τὸν πῖλόν του χαμαὶ ἀνέκραξε μετ' ἀκρά-
του χαρᾶς ὅτι ἡ ἀπομόνωσις εἶναι τελεία, τὸ δὲ
μέγα τοῦτο ἔργον ἔσπευε πλήρης ἐπιτυχία. Ἡ
εἰδησις αὕτη ὡς ἀστραπὴ μετεδόθη εἰς ἅπαν τὸ
πλήρωμα τοῦ Αεθιάθην καὶ εἰς πάντα τὰ πε-
ριεστώτα πλοῖα, λαμπρὰ δὲ τελετὴ ἔλαβε χώ-
ραν ἐν τῷ μέσῳ τοῦ Ὠκεανοῦ.

Τὸ καλὸν τοῦτο συμπληρωθὲν μέχρι τῆς
Νέας Γῆς ἐλειτούργει ἐπίσης καλῶς ὡς καὶ ὁ
νεώτερος αὐτοῦ ἀδελφός, ὅστις ὑπῆρξε μᾶλλον
εὐτυχής.

Ἡ τιμὴ ἐκάστου τηλεγραφήματος ἐξ εἴκοσι
λέξεων ὠρίσθη κατὰ πρῶτον εἰς 500 φρ., ἀλλ'
εἶτα σπουδαίως ἡλαττώθη. Αἱ καθαφαὶ εἰσπρά-
ξεις κατὰ τὰ παρελθόντα ἔτη ἀνῆρχοντο εἰς 12,
000 φρ. καθ' ἐκάστην, ἀλλ' ἔκτοτε ἡῴχησαν ἐ-
παισιθητῶς.

Τὸ ὀλικὸν δὲ κεφάλαιον, τὸ δαπανηθὲν πρὸς
τοῦτο, ἀνέρχεται εἰς 45 ἑκατομμύρια φράγκων,
ἅτινα αἱ τρεῖς διαδοχικαὶ ἐταιρίαι ἐδαπάνησαν.
Ἀλλ' ἡ μὲν πρώτη, ἡ τοῦ 1857-1858, οὐδὲν
λαμβάνει, ἡ τοῦ 1863 λαμβάνει 7 τοῖς 100, ἐπὶ
τοῦ κεφαλαίου τῆς, ἡ δὲ τελευταία, ἡ τοῦ 1866,
λαμβάνει 25 τοῖς 100.

Ἡ συσκευή ἡ ὑπάρχουσα εἰς τὰ δύο ἄκρα
τοῦ καλωδίου εἶναι ἀπλοστάτη καὶ λίαν εὐαί-
σθητος, κινουμένη δι' ἀσθενῶν ἡλεκτρικῶν ρευ-

μάτων, διότι τὰ ἐντατικὰ ἡδύναντο νὰ κατα-
στρέψωσι τὸ καλὸν διόν. Ἐκάστη συσκευή σύγ-
κεται ἐκ μικρᾶς τινος μαγνητικῆς βελόνης ἥτις
κινεῖται δεξιὰ ἢ ἀριστερὰ, κατὰ τὴν φορὰν τοῦ
ρεύματος. Ὅταν ἡ βελὼν κλίνη πρὸς δεξιὰ ὁ
ὑπάλληλος σημειοῖ ἐν σημείον, ὅταν πρὸς ἀρι-
στερὰ μίαν γραμμὴν. Ὁ συνδυασμὸς τῶν γραμ-
μῶν καὶ τῶν σημείων σχηματίζει τὰ ἰδιαίτερα
γράμματα τοῦ τηλεγραφικοῦ ἀλφαβήτου.

Ἐκτοτε καὶ τρίτον καλὸν διόν ἐρρίφθη μεταξὺ
Εὐρώπης καὶ Ἀμερικῆς ἐκ Βρέστης εἰς τὴν νῆ-
σον τῆς Νέας Γῆς. Πρόκειται δὲ καὶ τέταρτον
νὰ ριφθῇ μετὰ τῆς Καρνούαλης τῆς Ἀγγλίας
καὶ τῆς Νέας Ὑόρκης. Πρὸς τοῦτοις καὶ ἡ Νό-
τιος Ἀμερικὴ πρόκειται νὰ ἐνωθῇ τηλεγραφί-
κῶς μετὰ τῆς Εὐρώπης διὰ καλωδίου διερχομέ-
νου διὰ τῆς Μαδέρης, τῶν νήσων τοῦ Πρασίνου
Ἀκρωτηρίου, καὶ τὸ ὅποιον θὰ καταλήξῃ εἰς τὸ
ἀνατολικώτερον ἄκρον τῆς Ἀμερικῆς, εἰς τὸ ἀ-
κρωτήριο Ἀγ. Ρόκου τῆς Βρασιλίας.

T. A.

ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΑ ΚΑΙ ΙΣΤΟΡΙΚΑ ΠΕΡΙΕΡΓΑ

Αἱ Ἰβύκου γέραναι.

Ὁ Ἰβυκος, ἐπιφανὴς λυρικός ποιητής, ἐκ Ῥη-
γίου τῆς Μεγάλης Ἑλλάδος καταγόμενος καὶ
ἀκμάσας τὸ 540 π. Χ., ἦλθε ποτὲ εἰς τὸν τυ-
ραννον τῆς Σάμου Πολυκράτην, φημιζόμενον διὰ
τὸν παροιμιώδη αὐτοῦ θησαυρὸν καὶ διὰ τὴν
ἐνθερμον πρὸς τὰς Μούσας φιλίαν. Διατρίψας δ' ὁ
ποιητής ἐν τῇ Σάμῳ ἐφ' ἱκανὸν χρόνον καὶ πολ-
λῶν ἀγαθῶν πλησθεὶς, ἀπεφάσισε νὰ ἐπανέλθῃ
εἰς τὴν φίλην αὐτοῦ πατρίδα τὸ Ῥήγιον. Ἐπι-
θὰς δὲ πλοίου Κροτωνιατικοῦ, ἐπανέκαμπτει
εἰς τὴν ἐαυτοῦ, ὅτ' ἐν τῷ μέσῳ τοῦ πλοῦ, ἀνα-
καλύψαντες οἱ ναῦται ὅτι εἶχε χρήματα πολ-
λὰ, ἐξέρριψαν αὐτὸν εἰς τὴν θάλασσαν ἵνα σφε-
τερισθῶσι τὸν θησαυρὸν. Ὁ δυστυχὴς ποιητής
περιελθὼν εἰς τὴν ἐσχάτην στιγμήν καὶ οὐδένα
ἔχων βοηθὸν ἢ μάρτυρα, εἶδεν ἐξαίφνης περὶ
αὐτὸν πετομένας γεράνους καὶ ἐν τῇ ἐλλείψει
πάσης ἐλπίδος ἀποταθείς πρὸς ἐκεῖνας, «ὦ μῆτερ,
εἶπεν, ὦ γέραναι, ἔστε οἱ μάρτυρές μου» καὶ αὐ-
τὸς μὲν κατεποντίσθη, τὸ δὲ πλοῖον κατέπλευ-
σεν εἰς τὸν Κρότωνα. Ἡμέραν δὲ τινὰ τελουμέ-
νου θεάτρου καὶ κατὰ τύχην διερχομένων γε-
ράνων, εἶπέ τις τῶν ναυτῶν εἰς τὸν παρακαθί-
μενον ἐταῖρον αὐτοῦ: «βλέπεις τοὺς μάρτυ-
ρας;» Ἡ φράσις αὕτη μεγάλην ἐποίησεν ἐν-
τύπωσιν εἰς τινὰ δξύνουν Πυθαγόρειον ὅστις,
ὑπονοήσας τὰ γενόμενα, ἤγαγεν αὐτοὺς εἰς τὸ
ἀρχαῖον τῶν χιλίων καὶ κατ' ἀρχὰς μὲν ἀπῆρ-
νοῦντο τὴν πρᾶξιν, εἶτα δ' ὁμῶς προσαχθέντων
τῶν παίδων τοῦ πλοίου ἐξηλέχθη τὸ ἔργον καὶ
δίκας ἔδωκαν οἱ αὐτουργοί.

Τὸ γεγονός τοῦτο διεβόηθη καθ' ἅπασαν τὴν
Ἑλλάδα ὡς τεκμήριον μέγα τῆς Θεῆας Προ-

νοίας, καὶ παροιμία προῦκυψεν «αἱ Ἰβύκου γέ-
ραναι», ἰσοδύναμος οὖσα τῷ ῥητῷ τοῦ Μενάνδρου
«ἔστι δίκης ὁρθαλμὸς ὃς τὰ πάνθ' ὁρᾷ».

ΑΝΕΚΔΟΤΑ ΒΙΚΤΩΡΟΣ ΕΜΜΑΝΟΥΗΛ

Ἡ προσφιλεστάτη ἐνασχόλησις τοῦ Βίκτω-
ρος Ἐμμανουήλ ἦτον ἡ θήρα, ἀλλὰ θήρα ἄνευ
τῆς συνήθους βασιλικῆς πομπῆς, τῶν λαμπρο-
στολίστων κυνηγαρχῶν, τῶν σαλπίγγων καὶ
τῶν ἐπὶ σφαγὴν ἀγομένων ἐλάφων. Πολλάκις
διήρχετο νύκτας ὅλας μόνος ἐπὶ χιονοσκεπῶν
ὁρέων ἢ ἐντὸς τελεμάτων παραμονεῶν τὸ θή-
ραμα. Ἀλλ' ἐν Ῥώμῃ ἡ ἄγρυπνος ἦτον ὡς ἐπὶ
τῶν ὁρέων τῆς Σαβοΐας ἀφθονός· ἤρκετο δὲ φο-
νεύων λαγῶν καὶ πέρδικας. Πρὸ τινος, θη-
ρεύων μόνος ἐν τοῖς περιχώροις τῆς αἰωνίας πό-
λεως, ἐπυροβόλησε καθ' ἐνὸς λαγῶν· ἀλλὰ κα-
τὰ τὴν αὐτὴν ἀκριβῶς στιγμήν ἐπυροβόλει ἐτέ-
ρωθεν κατὰ τοῦ αὐτοῦ λαγῶν καὶ εἰς προγά-
στωρ ῥωμαῖος ἀστός. «Κύριε! ἀνέκραξεν ὁ
βασιλεὺς, τὸν λαγῶν ἐφόνευσα ἐγώ.» «Μόνον
ἀνόητος ἄνθρωπος ἐμπορεῖ νὰ ἔχῃ τοιαύτην ἀ-
ξίωσιν», ἀπήντησεν ὁ ἄλλος ἡρεθισμένος. «Ὁ
λαγῶς ἐφονεύθη ὑπ' ἐμοῦ, καὶ μοὶ ἀνήκει», εἶ-
πε καὶ πάλιν ὁ βασιλεὺς. «Θὰ ἴδωμεν!» ἀ-
πεκρίθη ὁ ἄλλος. Τὰ ὄμματα τοῦ βασιλέως ἡ-
στραπτον ἐξ ὀργῆς· συλλαβὼν δὲ τὸν ἀντίπα-
λον, ἤρξατο καταφέρων κατ' αὐτοῦ πυκνὰ τὰ
γρονθοκοπήματα. Ἡ πάλιν ὑπῆρξε πεισματώ-
δης· ἀλλὰ νικητὴς ἔμεινεν ἐπὶ τέλους ὁ νικητὴς
τοῦ Παλέστρου καὶ ὁ ἀστός ἀπεμακρύνθη ἄνευ
τοῦ λαγῶν, σωρεύων κατὰ τῆς κεφαλῆς τοῦ
ἀντιπάλου τοῦ ὕδρου καὶ ἀράς. Φθὰς εἰς τὴν
πύλιν τῆς πόλεως, ὁ Βίκτωρ Ἐμμανουήλ διέτα-
ξε τὸν αὐτόθι φρουροῦντα ἀξιωματικὸν νὰ πα-
ρακολουθήσῃ τὸν ἀστὸν καὶ νὰ ἐξετάσῃ τὰ κατ'
αὐτόν. Μετὰ μίαν ὥραν ὁ ἀξιωματικὸς ἀνήγ-
γειλεν εἰς τὸ Κυρινάλιον ὅτι ὁ δαρὴς κυνηγὸς ἦν
χρηστός τις ξυλουργὸς οἰκῶν παρὰ τὴν Πύλιν
τοῦ Λαοῦ. Πάραυτα ὁ βασιλεὺς διέταξε ν' ἀ-
ποσταλῇ βασιλικὸν ὄχημα καὶ νὰ μεταφέρῃ αὐ-
τὸν εἰς τὸ Κυρινάλιον. Ὁ ἀτυχὴς ξυλουργὸς δὲν
ἡδύνατο νὰ ἐννοήσῃ τί ἔτρεχεν· ὅποια δ' ὑπῆρ-
ξεν ἡ ἐκπληξίς του, ὅτε ἐμφανισθεὶς εἰς τὰ ἀ-
νάκτορα ἀνεγνώρισεν τὸν βασιλέα ὡς τὸν ἀντί-
παλόν του! «Κύριε Σαλβίνη, εἶπεν ὁ βασιλεὺς
μετ' ἄκρας εὐπροσηγορίας, σοὶ ἐμήνυσα νὰ ἔλ-
θῃς, διότι ἐντὸς τοῦ λαγῶν εὗρον σφαιρίδια μὴ
ἀνήκοντα εἰς τὸ ὄπλον μου καὶ ἐσκέφθην ὅτι τὸ
δικαιότερον εἶναι νὰ φάγωμεν τὸν λαγῶν καὶ οἱ
δύο ὁμοῦ.» Ταυτοχρόνως ἠνέωγῃ ἡ θύρα τοῦ ἐ-
στιατορίου καὶ ὁ βασιλεὺς ἡρίστησε μετὰ τοῦ
ξυλουργοῦ.

Ὁ Βίκτωρ Ἐμμανουήλ ἠγάπα νὰ περιτρέχῃ
ἀγνώριστος τὰς ὁδοὺς τῆς πόλεως. Μίαν ἐσπέ-

1. Ἀδελφόν.

ραν, ἐνῷ περιεφέρετο μετὰ τοῦ Βισκόντη Βενό-
στα εἰς ἀπόκεντρον τινὰ ὁδὸν, περιῆλθεν εἰς διέ-
νεξιν μετ' οἰνοβαροῦς νεοσυλλέκτου, ὅστις ἐπὶ
τέλους, ἀπολέσας τὴν ὑπομονήν, ἐκτύπησε τὸν
βασιλέα. Ὁ Βίκτωρ, νύσας εἰς τὸν ὕπουργόν
νὰ μὴ ἀναιμιγῇ, ἀνέσυρε τὰ χειρίδια τοῦ ἐπεν-
δύτου του, ἤρπασε τὸν νεοσύλλεκτον ἐκ τῆς ὁ-
σφύος καὶ μετὰ πεισματῶδη ἀντίστασιν ἐρρίψεν
αὐτὸν κατὰ γῆς· τότε δὲ εἶπεν αὐτῷ φιλικῶς·
«Εὐτυχία σου εἶναι, παληκάρι μου, ὅτι ἦσο ἀ-
σθενέστερός μου. Ἐὰν ἦσο ἰσχυρότερος, θὰ σὲ
ἐβαλλον δέκα ἔτη εἰς τὰ δεσμά· τώρα λάβε
αὐτὰ τὰ 20 φράγκα καὶ ὕπαγε νὰ πῆς εἰς τὴν
ὑγείαν μου. Εἶμαι ὁ Βίκτωρ Ἐμμανουήλ.»

Εἰς αὐλικὸν τινὰ, κατακρίνοντα τὴν περὶ τὴν
ἀπονομήν τῶν παρασῆμων ἀφειδίαν ἐν Ἰταλίᾳ,
ὁ βασιλεὺς ἀπήντησε μειδιῶν· «Ἐπάρχουσι δύο
πράγματα, ἅτινα δὲν ἐπιτρέπεται τις ν' ἀρνή-
ται εἰς αἰτοῦντα, καὶ ταῦτα εἶναι ἀνθοδέσμη
εἰς γυναῖκα καὶ παράσημον εἰς ἄνδρα.»

Ἀστεῖον εἶναι τὸ πάθημα Ἀγγλοῦ τινὸς ἀν-
ταποκριτοῦ, ὅστις περιεφέρετο μίαν ἐσπέραν
πρὸ τῶν βασιλικῶν ἀνακτόρων ἐν Φλωρεντίᾳ,
ὅπως κατασκοπεύσῃ τὸν ἰδιωτικὸν βίον τοῦ
βασιλέως. Ἰδὼν ἐν μιᾷ τῶν πλαγίων θυρῶν τῶν
ἀνακτόρων ἄνθρωπον ἀτημελήτως ἐνδεδυμένον
καὶ καπνίζοντα ἀπαίσιον σιγάρον τῶν πέντε λε-
πτῶν, ἐκ τῶν λεγομένων Καβούρ, ἐπλησίασε
καὶ ἠρώτησε τίνι τρόπῳ ἡδύνατο νὰ ἴδῃ τὰ ἰ-
διαίτερα βασιλικά δώματα. «Ἐλθετε μετ' ἐ-
μοῦ», ἀπήντησεν ὁ ἄγνωστος καὶ εἰσαγαγὼν
τὸν ἀνταποκριτὴν διὰ μικρᾶς κλίμακος εἰς τὰ
ἀνάκτορα, ἔδειξεν αὐτῷ τὰ πάντα, τὸν προσεκά-
λεσε νὰ καθίσῃ, τῷ προσέφερε σιγάρον καὶ μετὰ
μακρὰν συνδιάλεξιν ἐσφίγῃ τὴν χεῖρά του. Μό-
νον ὅτε ἐξῆλθεν εἰς τὸν προθάλαμον, ὁ Ἀγγλος
ἐνόησεν ὅτι συνδιελέχθη μετὰ τοῦ βασιλέως
καὶ ἔμεινεν ἐνός.

Ὁ Βίκτωρ Ἐμμανουήλ ἦτο ἄσπονδος ἐχθρὸς
τῆς αὐλικῆς εἰθιμοτυπίας. Εἰς τὰ ἐπίσημα γεύ-
ματα παρεκάλητο ἐξ ἀνάγκης, ἀλλ' οὔτε ἔτρω-
γεν, οὔτε ἔπινεν. Λιτότατος περὶ τὴν δίαιταν,
ἐτρέφετο δι' ὀλίγου ὀπτοῦ θηράματος, ὅπερ ὡς
ἐπὶ τὸ πολὺ ἐφόνευεν ἰδίᾳ χεῖρ. Εἰς τοὺς χο-
ροὺς ὁμίλει μόνον μετὰ τῶν οἰκιοτέρων· ἀπέ-
φευγε δὲ τὰς συνδιαλέξεις μετὰ τῶν δεσποινῶν
τῆς ἀριστοκρατίας, πρὸς ἃς ὁμιλῶν δὲν ἤξευρε
τί νὰ εἴπῃ. Ἐν Μεδιολάνοις ἦτον μίαν ἐσπέραν
μεγάλῃ ὑποδοχῇ εἰς τὰ ἀνάκτορα, ὁ δὲ αὐτάρ-
χης παρουσίαζε σιωπηλὸν εἰς τὸν βασιλέα τὸ
ἄνθος τῆς ἀριστοκρατίας τῆς Λομβαρδίας. Ὁ
δυστυχὴς Βίκτωρ ἐφαίνετο κατάκοπος ἐκ τῶν
φιλοφρονημάτων, ἦτον πορφυροῦς καὶ ἔστρεψε
πéριξ ἀνήσυχα βλέμματα, οἰοῦντι ζητῶν ἀπολύ-

τροφῶν. Τέλος αἱ παρουσιάσεις ἐπερατώθησαν καὶ ὁ βασιλεὺς, πλησιάζας τὸν πρεσβευτὴν τῆς Ἑλβετίας, ἀντήλλαξέ τινας διαίτας λέξεις μετ' αὐτοῦ. Πάντες ἦσαν περίεργοι νὰ μάθωσι τί εἶπε σπουδαῖον ὁ Βίκτωρ πρὸς τὸν ἀντιπρόσωπον τῆς δημοκρατίας· ὁ δὲ ἀγαθὸς διπλωμάτης δὲν ἐδίστασε νὰ κορέσῃ τὴν περιέργειαν τῶν συναδέλφων του. «Δὲν μοὶ λέγετε, εἶχεν ἐρωτήσει ὁ βασιλεὺς, διασκεδάξετε σεῖς ἐδῶ;» — «Θαυμασίως, Μεγαλειότατε!» — «Ἐγὼ πλήττω τρομερὰ καὶ δὲν βλέπω τὴν ὥραν πότε νὰ τελειώσῃ ἡ ἐχληρὰ κωμωδία.»

ΑΛΗΘΕΙΑΙ

* * Ὁ ἄνθρωπος αἰωνίως ἐνασχολούμενος εἰς τὸ νὰ ἐπορθαλμῇ ὅσα δὲν ἔχει, καὶ νὰ θρηνηῇ ὅσα πρὶν εἶχεν, ὀλίγας εὐρίσκει στιγμὰς ἵνα χαρῇ ὅσα ἔχει.

* * Ἡ εὐφυΐα μεταβάλλει εἰς κυκλοφοροῦν νόμισμα τοὺς βώλους χρυσοῦ, ὅσοι ἀπεκτῆθησαν διὰ τῆς μελέτης.

* * Ἡ σύνεσις ἐν συναναστροφῇ ἀναδεικνύεται οὐ μόνον περὶ τὴν ἐκτίμησιν τῶν ὅσα πρέπει νὰ λέγωνται ἢ νὰ σιωπῶνται, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν ἐκλογὴν τῆς στιγμῆς καθ' ἣν πρέπει ταῦτα νὰ ῥηθῶσιν ἢ νὰ σιωπηθῶσιν.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

Ἰδοὺ κατὰ τὴν Ausland περίεργος ἀπὸ δειξίς τῆς ἐπιδράσεως τῶν τόπων ἐπὶ τῶν ἀνθρώπων. Γνωστὸν ὅτι ὁ Καυκάσος κατοικεῖται ὑπὸ τῶν ὠραιότερων ἀνθρώπων τῆς γῆς. Τῷ 1816 ἑκατοντάδες τινες Βυρτεμβεργίανοι μετηνάστευσαν εἰς τὰς πέρας τοῦ Καυκάσου χώρας καὶ ἀποκατεστάθησαν περὶ τὴν Τιφλίδα, εἰς τὴν ἐπαρχίαν Ἰελισάβετπολ. Οἱ ἄποικοι εἶχον πρόσωπα μακρὰ τετράγωνα, τρίχας ξανθὰς ἢ ερυθράς, ὀφθαλμοὺς γαλανούς. Ἀλλ' εὐθὺς ἀπὸ τῆς πρώτης γενεᾶς ὁ τύπος ἐβελετιώθη ὀλίγον. Πολλὰ παιδιὰ ἐγεννήθησαν ἔχοντα τρίχας καστανὰς καὶ μέλανας ὀφθαλμοὺς.

Ἐπὶ τῆς δευτέρας δὲ γενεᾶς ἐπῆλθε τοιαύτη ἀλλοίωσις, ὥστε οὐδεὶς ἀναγνωρίζει ἐτι τὴν σουαβικὴν καταγωγὴν τῶν ἀποίκων. Μαῦραι τρίχες, μαῦροι ὀφθαλμοὶ εἶναι τὸ σύνθημα τὸ πρόσωπον ἐγένετο ἐπιμηκέστερον, τὸ ἀνάστημα μέτριον, χάριεν καὶ εὐκαμπτον.

Οἱ Βυρτεμβεργίανοι δὲ οὗτοι ἤρχοντο πάντοτε εἰς γάμου κοινωνίαν μετὰ γυναικῶν τῆς φυλῆς των, καὶ οὐχὶ μετὰ Γεωργιανῶν. Μόνον λοιπὸν ἡ ἐπίδρασις τοῦ τόπου ταχέως μετέβαλε τοὺς Σουαβοὺς εἰς Κιρκασίους.

Κατὰ τὸ 1838 συνέβη ἐν Λιμόγη τῆς Γαλλίας πυρκαϊά, ἥτις ἀπετέφρωσε τὸ ἐκεῖ παρθεναγωγεῖον τῶν παπικῶν καλογραίων. Καὶ αἱ μὲν καλογραῖαι καὶ αἱ μαθήτριάς ἐσπευσαν εὐθὺς νὰ ἐξέλθωσιν· ἀριθμηθεῖσαι ὅμως, ἀφοῦ ἐ-

ξήλθον, εὗρον ὅτι ἔλλιπεν ἐν μικρὸν κοράσιον πενταετὲς τὴν ἡλικίαν.

Τὸ δωμάτιον, εἰς ὃ ἐκοιμᾶτο, διότι ἡ πυρκαϊὰ συνέβη τὴν νύκτα, ἦτο εἰς τὸ ἄλλο ἄκρον τοῦ κτιρίου, ὅπερ ἦδη ὀλόκληρον περιεβάλλετο ὑπὸ τῶν φλογῶν, καὶ οὐδεὶς ἐτόλμα νὰ ριψοκινδυνεύσῃ τὴν ἰδίαν ἐαυτοῦ ζωὴν ἵνα σώσῃ τὴν ζωὴν ἐκεῖνου.

Αἶφνης ὅμως μία ἐκ τῶν μεγαλειτέρων νεανίδων ἐξεληοῦσα τῆς χορείας τῶν λοιπῶν, «Ἐγὼ εἶπε, θὰ προσπαθῶ νὰ τὸ σώσω,» καὶ εὐθὺς εἰσεπήδησε διὰ τῆς καιομένης θύρας καὶ ἐγένετο ἀπὸ τῆς ὀψεως τοῦ ἐκπεπληγμένου πλήθους!

Μετ' ὀλίγον δὲ ἐφάνη φέρουσα εἰς τὰς ἀγκάλας τῆς τὸ ἡμικοιμώμενον κοράσιον, καὶ κατέθεσε αὐτὸ μετὰ τῶν συμμαθητριῶν τῆς ἐν τῷ μέσῳ τῶν ἐνθουσιωδῶν χειροκροτημάτων τοῦ λαοῦ.

Ὁ Βασιλεὺς Λουδοβίκος Φίλιππος μαθὼν τὸ περιστατικὸν ἐπεμφεν εἰς τὴν νεανίδα τὸ χρυσοῦν παράσημον τῆς Λεγεῶνος τῆς τιμῆς, λοχαγὸς δέ τις, ὅστις ἐγένετο μάρτυς αὐτόπτης τοῦ ἥρωϊσμοῦ τῆς, ἔλαβεν αὐτὴν ὡς σύζυγον αὐτοῦ.

Ὁ λοχαγὸς ἐκεῖνος εἶναι ἤδη πρόεδρος τῆς Γαλλικῆς Δημοκρατίας, ἡ δὲ ἥρωϊς ἐκεῖνη εἶναι ἡ κυρία Μακμαῶν!

Ὅταν οἱ Ἰνδοὶ τῆς Ἀμερικῆς θέλωσι νὰ συλλάβωσι πιθήκους ἢ νὰ καταστρέψωσιν αὐτοὺς, ἔρχονται εἰς τὰ δάση αὐτῶν φέροντες λευκὰς κἀνας πλήρεις ὕδατος ἢ μέλιτος καὶ νίψαντες τὰ πρόσωπα αὐτῶν ἐνώπιον τῶν πιθήκων αὐτῶν πέρχονται ἀντικαθιστῶντες τὸ ἐν ταῖς λεκάναις ὕδωρ ἢ μέλι διὰ λεπτῆς κόλλας. Οἱ πίθηκοι μετὰ τὴν ἀναχώρησιν αὐτῶν προσερχόμενοι νύππουσιν ἐπίσης τὰ πρόσωπα αὐτῶν διὰ τῆς κόλλας καὶ κλείοντες τοὺς ὀφθαλμοὺς τυφλοῦνται καὶ συλλαμβάνονται εὐκόλως. Εἰς ἄλλα μέρη φέρουσιν ὑποδήματα καὶ ἀφοῦ φορέσωσι καὶ ἐκβάλωσιν αὐτὰ ἅπαξ καὶ δις, τὰ ἀλείφουσιν ἔσωθεν μὲ κόλλαν καὶ τὰ ἐγκαταλείπουσιν. οἱ δὲ πίθηκοι ἐρχόμενοι φοροῦσι τὰ ὑποδήματα καὶ μὴ δυνάμενοι νὰ τὰ ἐκβάλωσι, συλλαμβάνονται, διότι ἐμποδίζονται νὰ φύγωσι.

Εἰς τινὰ ἀλληλογραφίαν δημοσιευθεῖσαν ἐν τῇ Ἐφημερίδι τῆς Αὐγούστου, λέγεται ὅτι εἰς τὰς νήσους Φιδίας (Πολυνησία) οἱ ἐγγχώριοι ἔρχισαν ἐκπολιτιζόμενοι. Ἀφ' ἧς ἀριθμὸς τις ἀποίκων ἐξ Αὐστραλίας ἀποκατέστη ἐκεῖ καὶ φροντίζει εἰς προμήθειαν τροφῶν τῶν κατοίκων ὁ καννιβαλισμὸς ἢ ἡ ἀνθρωποφαγία ἠλαττώθη ἐπὶ πολὺ. Πρὸ πολλοῦ χρόνου οὐδὲν παράδειγμα ἠκούσθη ἀνθρωποφαγίας. Ἀλλως τε δὲ καὶ οἱ ἐγγχώριοι ἔρχισαν ἐννοοῦντες ὅτι εἶναι πολὺ βαρεῖα ἡ πληρωμὴ 16,000 λιρῶν στερλινῶν δι' ἕκαστον εὐρωπαῖον, ὃν ἤθελον καταφάγει.

Εἰς ἀναγνωστῆς.

ΑΘΗΝΑΙ — ΤΥΠΟΙΣ ΕΚΔΟΣΕΩΣ ΑΝΤ. ΕΥΡΥΘΕΙΑΣ, ΟΔΟΣ ΠΑΤΗΣΙΩΝ.